

SZAKDOLGOZAT

Hallgató neve: Lőrinczné Andók Beáta

2024

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Kaposvári Campus
Neveléstudományi Intézet
Közoktatási vezető és pedagógus-szakvizsga szakirányú
továbbképzési szak

A cigány/roma családok és a társadalmi mobilitás

Belső konzulens: Orsós Anna PhD habil.
egyetemi docens

Belső konzulens
intézete/tanszéke: Gyermeknevelési Tanszék
Neveléstudományi Intézet

Készítette: Lőrinczné Andók Beáta

Kaposvár

2024

Tartalom

1. Bevezetés.....	3
1.1 Témaválasztás indoklása	3
1.2. Dolgozatom tárgya, kutatási kérdéseim	4
1.3. Munkám szerkezeti felépítése	5
2. Problémafelvetés és a dolgozatom célja.....	6
3. A szakdolgozat elkészítése során alkalmazott kutatási módszerek.....	8
3.1. A módszerek bemutatása, alkalmazása a kutatásban	8
4. Alapvető háttérismeretek, fogalomkörök.....	10
4.1. A hátrányos helyzet értelmezése	10
4.2. Cigány/roma helyzet értelmezése.....	10
4.3. A magyarországi cigány családok története, irodalmi feldolgozás.....	11
4.4. Magyarország cigány közösségei.....	14
4.5. A szocializáció szinterei.....	16
4.5.1. Bikulturális szocializáció fogalmi meghatározása	17
4.5.2. A bikulturális szocializáció problémái	19
4.5.3. A család mint elsődleges szocializációs közeg	22
4.5.4. Az óvoda, mint másodlagos szocializációs közeg	23
4.5.5. Az iskola, mint a szocializációs lépcső harmadik foka	24
5. Vizsgált intézményeim bemutatása.....	27
5.1. Manóvár Óvoda Tormás.....	27
5.2. Mindszentgodisai Óvoda	29
5.3. Gödrei Körzeti Általános Iskola	32
5.4. Mindszentgodisai Általános Iskola	34
6. Kutatási eredmények.....	37
6.1. Statisztikai adatok	37
6.2. Óvodapedagógusok válaszainak összegző megállapításai	38

6.3. Tanítók, tanárok/pedagógusok válaszainak összegző megállapításai	40
7. Összegzés	43
7.1. Kutatási kérdések megválaszolása, személyes reflexiók és lehetséges jövőbeli kitekintések.....	43
8. Záró gondolatok	45
9. Köszönetnyilvánítás	46
10. Felhasznált irodalom	47
11. Mellékletek.....	51
1. sz. melléklet: Kérdőív	51
2. sz. melléklet: Konzulensi nyilatkozat.....	55
3. sz. melléklet: NYILATKOZAT a szakdolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről	56

1. Bevezetés

1.1 Témaválasztás indoklása

Dolgozatomban a hátrányos helyzetű roma családok és gyermekek társadalmi mobilitásával foglalkozom. Témám választásában személyes és tudományos érdeklődés is egyaránt közrejátszott. Az elmúlt években munkám során jelentős szerepet kapott ez a téma, szívesen foglalkoztam vele. Elsősorban a roma gyermekek iskolai kudarcairól szerettem volna és szeretnék továbbra is minél több információt szerezni, illetve arról, hogy hátrányaik miként termelődnek újra. Kutatásaim során rengeteg kérdés felmerült bennem, többek között az is, hogy a családok társadalmi mobilitása milyen szerepet játszik a gyermekek életében.

Ezért úgy gondoltam, hogy dolgozatomat e téma körében készítem el, és az esetlegesen felmerülő problémák hátterét kutatom. Témaválasztásomat továbbá az is megerősítette, hogy egy Baranya vármegyei kis faluban élek születésem óta, Mindszentgodisán, valamint itt az óvodában dolgoztam 15 évig. Az intézményben sok volt a hátrányos helyzetű és roma származású gyermek. Munkám során voltak kudarcok, aztán már egyre több pozitív élménnyel is gazdagabb lehettem, melyeket többnyire a szükséges tudásanyag megszerzése, elsajátítása után élhettem át.

2021 óta már a tormási óvodában dolgozom, ahol a gyermekek többsége szintén hátrányos helyzetű és/vagy roma családban nevelkedik. Ezen a településen egyetlen nevelési-oktatási intézmény van, az óvoda. Dolgozatomban tehát saját érdeklődésemből, korábbi tapasztalataimból és a szakirodalmakból fakadó kérdésekre keresem a választ.

Személy szerint nagy elhivatottságot érzek az iránt, hogy a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű, roma gyermekeket segítsem a felzárkózásban, az együttműködési normákat kiépítsem a családokkal, a gyermekekben rejlő tehetség kibontakozhasson és mindent megtegyek sikeres beilleszkedésük, fejlesztésük és későbbi kudarcuk elkerülésének érdekében. Ez ösztönzött arra, hogy ezt a témát válasszam. Óvodánkban igen magas a hátrányos helyzetű gyermekek száma és ezeknek a gyermekeknek is jár annyi törődés, figyelem, önzetlen segítségadás, mint a náluk jobb helyzetben lévő társaiknak. Sőt, úgy vélem, ezek a gyerekek sokkal több odafigyelést igényelnek, hisz nekik a legnagyobb nehézsége az izoláltság a tanulási lehetőségeket tekintve. Mivel a gyermeket csak úgy lehet hatékonyan segíteni, ha megismerjük a szociális hátterét, a szokásait, a családját, ha nem vagyunk vele szemben előítéletesek, s törekszünk arra, hogy megértsük.

Ezért döntöttem úgy, hogy ehhez a témához kapcsolódóan, igyekszem minél több szakirodalmat, tanulmányt, információt feldolgozni, ezekben elmélyülni. Ezáltal későbbi

munkám során a hátrányos helyzetű, roma gyermekeket és nevelési problémáikat kihívásként szeretném megélni, és továbbra is minden tölem telhetőt megteszek, hogy megtaláljam a számukra legoptimálisabb utat a társadalomba való beilleszkedéshez.

1.2. Dolgozatom tárgya, kutatási kérdéseim

Úgy vélem, hogy az intézménybe – legyen az óvoda vagy iskola – lépésük után azt is figyelembe kell venni, hogy ezek a gyerekek közül sokan ingerszegény környezetből érkeznek, sokszor félénken, önállótlannal és passzív hozzáállással, ami a beilleszkedés során a pedagógusok és a gyermekek számára is hatalmas kihívást jelent.

Véleményem szerint a családi szocializáció értékeire kell alapozni a gyermekek nevelését. Sikereket csak úgy érhetünk el, ha a család és a külső nevelési színtér együttműködik, közösen hoznak döntéseket, közösen próbálják ösztönözni a gyermeket arra, hogy életcélok fogalmazódjanak meg bennük és motiváltak legyenek-e célok megvalósítására.

Napjainkban a világ sokkal gyorsabban változik, mint eddig valaha. A változó világban a csemetéjének jót akaró szülő néha már nem is tudja eldönteni, hogy mire is szocializálja gyermekét, mi az, ami a gyermekre vár, ha majd a hosszú tanulási folyamat után kilép a nagybetűs „ÉLET”-be! A helyes döntéshozatalhoz vezető út sem a szülők, sem a pedagógusok számára sajnos még nem „kitaposott út”. Erre mindenkinek rá kell találni, ami viszont nem könnyű dolog.

Manapság több színtéren folyik a gyermekek nevelése, elsődleges szocializációs szerepe van a családnak, de egyre nagyobb jelentőséget kapnak a külső nevelési színterek, úgymint az óvoda, iskola. Egyre fontosabbá válik a kívülről jövő nevelés, főleg a szociálisan hátrányos helyzetben élő gyermekeknél.

Az ember születésétől kezdve állandó interakciók között él. A másik ember jelenléte sohasem marad hatástalan. Lehet serkentő (... most megmutatom!), de lehet gátló hatása is (lámpaláz). A másik ember pusztán észlelése megváltoztatja az egész viselkedésünket, testhelyzetünket, készenléti állapotot hoz létre. Minden embernek be kell illeszkednie a társadalomba, meg kell felelnünk az elvárásoknak. Ez kinek könnyebben megy, kinek nehezebben. Társadalmunkban vannak olyan emberek – gyerekek – akiknek a beilleszkedés komoly problémákat okoz.

Ezért nagyon fontosnak tartom, hogy a hátrányos helyzetű gyermekek szocializációs folyamatának minden apró részletét megismerjem, ebbe elmélyedve tanulmányozzam a folyamatot és alátámaszom hipotézisemet, miszerint a hátrányos helyzetű és/vagy roma gyermekek nehezebben illeszkednek be az oktatás világába.

Kutatásaimat a pedagógusok által kitöltött kérdőív is segíti. Véleményem szerint az óvodai beilleszkedésnél sokkal komolyabb problémák adódhatnak később az iskolás évek alatt, de ha az óvodában a gyermek megkapja a kellő felkészítést, gondoskodást, akkor ez a problémák mérséklését jelentheti.

Munkám során az alábbi, kiemelten fontos kérdésekre keresem a választ:

- Van-e különbség a kevésbé iskolázott szülők gyermekeinek motiváltságában?
- Milyen a kapcsolat az intézmények és a szülők között?
- A pedagógusok milyen módszerekkel segítik a gyermekek beilleszkedését?
- Milyen módszerek segíthetik az iskolai eredményességet, a kudarcmentes életet?

1.3. Munkám szerkezeti felépítése

A bevezető gondolataimat ahhoz a feltételezéshez kötném, hogy a hátrányos helyzetű, roma gyermekek beilleszkedése sokkal nehezebb, mint társaiké. Ezt követően önálló fejezetben ismertetem az általam készített dolgozat célját és kutatásom során alkalmazott módszerek leírását.

Szakedolgozatom 4. és 5. fejezetében a roma és hátrányos helyzetű gyermekek társadalmi mobilitását vizsgálom meg. Ezen tényfeltárás után, dolgozatom 6. szakaszában a kutatásom (kérdőíves vizsgálat) eredményeit teszem közzé, feltárásom helyének, intézményeinek, alanyainak összefoglaló bemutatásával.

Munkám zárásaként, összegzésemben válaszolok a kutatás kérdéseire és személyes reflexiómat, lehetséges jövőbeli kitekintéseket tárom fel.

A következőkben rátérek néhány megoldatlan és mára talán különösen háttérbe szoruló problémára.

2. Problémafelvetés és a dolgozatom célja

Vizsgált intézményeim hátrányos helyzetű településeken működnek (Mindszentgodisa, Tormás, Gödre). Magas a munkanélküliek száma és a szülők iskolázottsági szintje alacsony. A körzetben a hátrányos helyzetű gyermekek száma számottevő. A családból nagy hátránnyal érkeznek az intézményekbe, rossz anyagi körülmények között élnek, a szülők többsége munkanélküli, rokkantnyugdíjas, segélyből él. Az óvodapedagógusok törekednek arra, hogy minden három éves, esetenként két és fél éves gyermeket beírassanak az óvodába. Ezzel a törekvéssel lehetőség nyílik arra, hogy a családban fellelhető szocializációs hiányokat időben pótoljuk és az iskolai alkalmasságát megalapozzuk. A hátrányos helyzet, élmény és kommunikációs hiányok határozzák meg az intézmények feladatait.

A közoktatás különböző szintjeit vizsgálva azt vélhetjük felfedezni, hogy a cigány gyermekek nagy részének a hátránya már a szocializáció második színterén, az óvodában kimutatható (Forray, 1999; Dezső, 2010). *„Az iskolába kerülő gyermekek 20 százaléka Magyarországon ma nehezen behozható hátrányokkal indul”*. Az intézményekre ebből kifolyólag komoly feladatok hárulnak. Fontos feladatuknak kell, hogy tekintsék a gyermekek kudarcainak megelőzését, a kezdeti lemaradások ne vezessenek a gyermekek későbbi lemorzsolódásához (Herczog, 2008).

Problémát jelent a családi modellből hiányzó tapasztalat, élmény és kommunikációs hiány, valamint a kultúra mássága is. A családok anyagi helyzete befolyásolja és megszabja az alapvető szükségletek kielégítését. Problémát jelent a családok lakhatása, sok lakásban nincs fürdőszoba és toalett, a gyermekeknek nincs saját szobája, ágya, sőt még saját ruhája sem (hol az egyik testvér húzza fel, hol a másik). Nincs az óvodáztatással, iskoláztatással kapcsolatos felszerelés (ágynemű, váltócipő, pizsama, táska, tolltartó, torna felszerelés stb.). A családok anyagi és tudásszintje nagyon eltérő. A szülők többsége aluliskolázott, nagyrészüket munkanélküli, így az intézményekbe járó gyermekek nevelése, oktatása, személyiségfejlesztése a pedagógusokra hárul, szem előtt tartva a szülő elsődleges jogát a nevelésben. A halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek szülei alacsony iskolai végzettséggel rendelkeznek, a tanulás nem jelenik meg értéknek a családjukban, és sajnos, még ha nem is tudatosan, de ezt a mintát közvetítik gyermekeik felé is. A valódi, hosszú távú változást a gyermekek számára a családdal való együttműködés, a szülők motiválása hozhatja meg.

Ezért kiemelt szerepet kell fordítani a hátrányos helyzetű gyermekekkel való törődésre, a szülőkkel való rendszeres kommunikációra. Ezek a szülők nem támogatják gyermekeiket az

oktatásban való aktív részvételre, s ennek oka lehet, hogy a módját sem tudják, miként tehetnék ezt. Ehhez segítséget kell kapniuk a pedagógusok részéről.

Diplomamunkám célja, hogy az általam választott intézmények segítségével megvizsgáljam a roma családok és gyermekeik társadalmi mobilitását. Céloom továbbá az általam megfogalmazott kutatási kérdések megválaszolása, valamint kutatásomban feltárom, hogy az egyes szocializációs szinteken milyen formában vannak jelen a problémák és kudarcok. Továbbá kitérek arra is, hogy az intézményeknek, pedagógusoknak milyen lehetőségeik vannak e családok és gyermekek megsegítésére. Valamint arra, hogy a pedagógusok részére vannak-e lehetőségek, hogy ezzel a témával kapcsolatban továbbképzéseken vegyenek részt.

Szakirodalmak tanulmányozásán keresztül ismertetem a hátrányok lehetséges fő okait. Továbbá taglalom azt is, hogy az intézményvezetők mit tesznek annak érdekében, hogy a szülők számára fontossá váljon, hogy gyermekük minél tovább maradjon az oktatás világában.

3. A szakdolgozat elkészítése során alkalmazott kutatási módszerek

3.1. A módszerek bemutatása, alkalmazása a kutatásban

Munkám e fejezetében a dolgozatom elkészítése során alkalmazott kutatási módszereket mutatom be. Kutatásom során egy empirikus vizsgálatot folytattam.

Kutatási módszerem az empirikus tényanyag összegyűjtésére alkalmazott vizsgálati módszereket értjük (Giddens, 2008).

Dolgozatom feltáró jellegű munka, mely során kvalitatív módszereket, az adatok feltárását biztosító eljárást alkalmaztam. Feltáró módszerek közül a kérdőívezés módszerét választottam, az írásbeli véleményalkotást. A kérdőívezés lényege, hogy kérdések segítségével információkat gyűjtünk, s ezek alapján következtetéseket vonhatunk le. „A kérdőíves vizsgálat a leggyakrabban használt primer kutatási, információszerzési technika, alkalmas leíró, magyarázó és felderítő célokra. Előnye, hogy viszonylag könnyen kivitelezhető, többnyire nem terheli a megkérdezetteket, megfelelően szerkesztett és kitöltött kérdőívek releváns információkat szolgáltathatnak a kutató számára. Bizonyos kutatási témák esetén gyakran az egyetlen alkalmazható lehetőség. Hátránya a kutató és a megkérdezett szubjektivitása, esetenként az őszinteség hiánya (Bocz, 2015).

A kutatási módszerem kiválasztásánál figyelembe vettem az adatgyűjtés célját és a célcsoportot.

Az első legfontosabb feladatomban a kérdőívezés célkitűzése volt. Meghatároztam a felmérésem célját és a kérdőív által vizsgálni kívánt területeket, valamint témákat. Gondosan megterveztem a kérdéseket, annak érdekében, hogy a válaszok releváns információkkal szolgáljanak számomra. Figyeltem arra, hogy a kérdések egyértelműek, relevánsak és lényegre törőek legyenek.

A kérdőívet úgy alakítottam ki, hogy a kérdések struktúrájukban és külalakban is esztétikusak legyenek. Ez alatt értem a sorrendet és az esetleges instrukciók megadását is. A kész kérdőívet előzetesen a konzulensemmel ellenőriztük, hogy az esetleges hibákat szükség esetén javítsuk.

Az elkészült kérdőívet személyesen juttattam el a kiválasztott célcsoporthoz. Témakörömet már a felkérés során ismerttettem pedagógus társaimmal. A kérdőívek kiosztására az intézmények irodáiban került sor. A folyamat nagyon könnyen ment, mert alanyaim nagyon készségesek és segítőkészek voltak. A kérdőívezés esetében munkámat az is könnyítette, hogy nem voltam ismeretlen a pedagógus kollégák számára, hiszen az egyik óvoda az, ahol dolgozom, a másik pedig a szomszéd településen helyezkedik el, velük gyakran szervezünk

közös programokat. Az általános iskolákkal szintén nem volt új keletű a kapcsolatom. Két iskolában végeztem felmérést Mindszentgodisán és Gödrében.

Ezt követően az elkészült anyag kielemezésére került sor. Elmondhatom, hogy a kérdőívek analízálása során, a kinyert eredmények releváns, számomra nagyon fontos információkkal és összefüggésekkel szolgáltak. Későbbiekben az elemzésben összefoglalom a felmérés eredményeit, értelmezem azokat a célok és az összefüggések vonatkozásában. A kapott eredmények véleményem szerint megbízhatóak és reprezentatívak voltak.

Fontosnak tartottam, hogy munkám során tiszteletben tartsam az adatvédelmi és etnikai szempontokat. Dolgozatom elkészítéséhez elegendő információhoz jutottam, hogy irányt mutasson a lehetséges válaszok felé, következtetéseket tudjak levonni.

E fejezet összegzéseként elmondhatom, hogy a kutatásom során használt módszerek megfelelőek voltak, szakdolgozatom készítésében sikeresnek bizonyultak.

Ami nagyban megkönnyítette munkámat, hogy a pedagógus kollégák készséggel fordultak felém és időt nem sajnálva válaszaikkal hozzájárultak szakdolgozatom kutatási kérdéseinek megfejtésében.

4. Alapvető háttérismeretek, fogalomkörök

4.1. A hátrányos helyzet értelmezése

A hátrányos helyzet kifejezést már az 1930-as években is használták. Ezekben az években voltak ezzel kapcsolatban nagyobb társadalmi-gazdasági kutatások. Az Egyesült Államokban megkezdték a társadalmi egyenlőtlenségek mélyebb megértését, de pontos meghatározást nem fogalmaztak meg, a rangsorolást a különböző társadalmi státusz szabta meg. A Nagy Gazdasági Világválság kritikus hatásai miatt kezdték meg a vizsgálatokat a népesség helyzetét analizálva a társadalom szintjén. A kutatások során felmerült a szegénység, az etnikai és kulturális hátrányok hatása a társadalomra.

Az 1930-as években feltárt teóriák nagymértékben hozzájárultak a későbbi társadalomtudományi és politikai eszmecserék, valamint az egyenlőtlenségek kezelésére irányuló törekvések meghatározásához és végrehajtásához.

Napjainkban az *1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról (1)*. törvény által szabályozott hátrányos helyzet definíciója határozza meg, hogy ki sorolható ebbe a kategóriába. A pedagógiában leggyakrabban hátrányos helyzetről akkor beszélünk, ha a gyermek alacsony teljesítményét, magatartási zavarait, tanulási nehézségeit, beilleszkedési problémáit kedvezőtlen családi és életkörülményei okozzák.

4.2. Cigány/roma helyzet értelmezése

Számos tanulmány és szakirodalom mutatja be a cigány/roma népesség társadalmi helyzetét, különös tekintettel a társadalmi és gazdasági kirekesztésre, a diszkriminációra és az elszegényedésre. Ezekből az írásokból kiderül, hogy a roma családok tekintetében gyakran súlyosabbak a problémák a munkanélküliség, az alacsony iskolázottság, az egészségügyi problémák és a lakhatási feltételek tekintetében. Az is bizonyított, hogy ezek a problémák nem csak hazánkban, hanem számos országban jelentenek súlyos társadalmi problémát. Ezeknek a nehézségeknek a leküzdésére a kormányok számottevő esélyegyenlőségi és integrációt elősegítő intézkedést dolgoznak ki nap mint nap. Ezek az erőfeszítések a roma népesség társadalmi, gazdasági és kulturális beilleszkedését elősegítő irányzatok. Gyakran felvetődik a kérdés, hogy vajon ezek a törekvések mennyire segítik a problémák felszámolását? Dolgozatom célja is az, hogy erre választ kapjak, kiélezve az oktatási rendszerre.

4.3. A magyarországi cigány családok története, irodalmi feldolgozás

A magyarországi cigány családok története igazán sokszínű és sokszor elszomorító. Nagyon sok nehézségen mentek keresztül, mire hazánkba vándoroltak. Életüket folyamatosan végigkísérte a megkülönböztetés, diszkrimináció és a szegénység. A cigányság történelmi gyökerei hazánkban több száz évre nyúlnak vissza. Rozvány György egy 1895-ös cikkében ezt írta: „Az eddigi történelmi ismeret kimagyarázni nem tudja, hogyan vándoroltak el idáig a cigányok. Nem is fogja kimagyarázni soha; mert az ilyen, őshazájából kivert, elszórtan, száználmas vándorlásra kényszerített nép már nem foglalhat helyet a történelem lapjain. A történelem múzsája lefelé fordítá felette az égő fáklyát, eloltásra (Rozvány, 1895).

A történettudomány sokáig nem vette számba az olyan népek történetét, akiknek nem volt saját állama. A cigány családok magyarországi megjelenésének pontos időpontja és körülményei a mai napig vitatottak. Amely felvetés ma ismert, hogy a cigányok a középkorban telepedtek le először Európában. Vándorlásuk a 9.-10. században kezdődött, különböző hullámokban a balkáni térségből vagy a déli országokból. Áttelepülésük oka feltételezhetően az oszmán uralom előli menekülés volt. A cigányok egy része integrálódott a magyar társadalomba, de jöttek létre különálló közösségek is, melyek megőrizték saját nyelvüket, kultúrájukat és hagyományait. Mai napig vannak olyan közösségek, akik megtartották identitásukat és kulturális örökségüket Magyarországon (Dupcsik, 2009).

Az 1970-72-es években végzett cigánykutatók a cigányságot úgy mutatta be, mint a szegénység szubkultúrájának viselőjét. Ez a társadalmi réteg nem jelentett mást az emberek számára, mint a társadalom peremén élő réteget. Az 1980-as évek közepéig a cigányokat, a „társadalomba be nem illeszkedett csoport” kifejezéssel illették. A rendszerváltás után született meg az a törvény, amely kimondta a cigány gyermekek „felzárkóztatásának” kiegészítő normatívával támogatott kötelezettségét is (Forray és Hegedűs, 1995).

Az 1993-ban hatályba lépett nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvény Magyarországon a kisebbségek jogait szabályozza. A törvény bevezetésének a célja az volt, hogy biztosítsa a kisebbségek védelmét, támogassa kulturális örökségük megőrzését és fejlesztését, továbbá elősegítse az egyenlőséget és az esélyegyenlőséget a kisebbségek és a többi társadalom között. A törvénynek több nagyon fontos pontja is van. Néhány ezek közül, a teljesség igénye nélkül:

- Kisebbségi önkormányzatok létrehozása: a törvény lehetőséget adott arra, hogy kisebbségi közösségek alakuljanak ki, önálló önkormányzatokat hozzanak létre. Ezzel jogosulttá váltak arra, hogy a helyi ügyekben döntéseket hozzanak.
- Anyanyelvhasználat: a törvény biztosította a jogot a kisebbségeknek az oktatásban való anyanyelvhasználatra, valamint az igazságszolgáltatás és az adminisztrációs ügyek intézése során is.
- Kulturális támogatások: a törvény előírta a kisebbségi kulturális intézmények támogatását, fejlesztését, valamint lehetőséget kínált a kulturális és művészeti életben való részvételre.
- Diszkrimináció tilalma: a törvény tiltja a kisebbségekkel szembeni hátrányos megkülönböztetést, ez mellett jogi eszközöket biztosít az ilyen esetekben való fellépésre.

Jelentős előrelépés volt ez a törvény a kisebbségi jogok védelme érdekében. Azóta több jogszabály és intézkedés is megvalósult a kisebbségek jogainak erősítése érdekében (Jogtár, 2024).

Egyre jobban erősödött az a szemlélet, miszerint a cigányoknak a magyarországi nemzetiségi kisebbségekkel azonos jogokat és lehetőségeket kell biztosítani az oktatás szektorában is. Az ezredfordulóra azonban megszűnt a diszkrimináló jogi helyzet, ami eddig azt sugallta, hogy a cigányság egészének definiálása a hátrányos helyzettel egyenlő (Forray és Hegedűs, 2001).

Magyarországon a Központi Statisztikai Hivatal tízévente tart népszámlálást. Az elsőt 1870-ben végezték, legutóbb pedig 2022-ben (a COVID miatt, a 2021-es népszámlálást egy évvel elhalasztották) történt ilyen hazánkban. Mivel a népszámlálás adatai önbevalláson alapulnak, ezért a cigány népesség számszerűsítése nehezen meghatározható. Pontos adatokat ezáltal nem tudunk. Mondhatjuk azt is, hogy hivatalosan az a cigány, aki annak vallja magát. A 2022-es népszámláláson közel 100.000 fővel kevesebb ember vallotta magát cigánynak, a 2011-es népszámlálási adatokhoz képest. A jelenlegi adat, melyet a 2022-ben megvalósult népszámlálási információkból megállapítottak, hogy Magyarország teljes lakosságából (9 689 010 fő) 209 909 fő vallotta magát cigánynak, míg 2011-ben ez az adat 315 583 fő volt. Ezek az adatok kérdéseket vetnek fel az emberben, hogy vajon mi lehet az oka ennek a jelentős csökkenésnek. Kisebbségkutatók is keresik a választ, hiszen a kormány számos támogató törekvéssel állt elő az utóbbi időben és becsléseik szerint a cigány népesség valós száma az elkövetkezendő években tovább fog nőni (Népszámlálás, 2011).

Az elmúlt három ciklus népszámlálási adatai a cigány/roma nemzetiséghez tartozók vonatkozásában (Hídvégi, 2023):

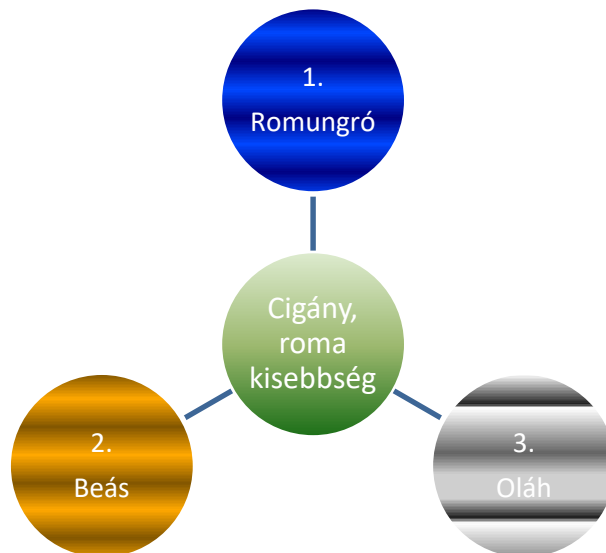
1. táblázat Népszámlálási adatok

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (2)

Népszámlálás éve	2022	2011	2001
Társadalmi jellemzők	Állampolgárság	Állampolgárság	Állampolgárság
Településtípus	Város/Falu	Város/Falu	Város/Falu
Nemzetiségi jellemzők			
Nemzetiséghez tartozók	9 603 518	9 937 515	10 198 079
Cigány/roma nemzetiséghez tartozók	209 909	315 583	205 715
Nem válaszolt a nemzetiségi kérdésre	1 086 223	1 399 600	527 050

„A cigányok a népszámlálási statisztikákban is rendkívül hiányosan szerepelnek, mivel perifériára szorultan élnek, nehezen elérhetőek, és egyértelmű paraméterekkel nem is meghatározható, kik ők. Többen, sokféle szempontrendszer alapján próbálták kategorizálni a cigány lét főbb jellemzőit, de elfogadott és egységes definíció nem alakult ki. Ezért ez minden esetben csak nagyon óvatosan vizsgálható kérdés, legjobb az egyénre bízni saját besorolását. Cigánynak lenni az évszázadok során meggyökeresedett különböző előítéletek miatt a társadalom egy része számára alacsony presztízsű dolognak számít. A cigányok többsége a többségi társadalomhoz tartozónak vallja magát, és rendszerint felveszi a befogadó állam nyelvét, illetve környezete vallását, mert csak az országok egy részében tekintik őket nemzetiségnek, mások azonban anyaországgal nem rendelkezvén, az etnikai kisebbséghez sorolják magukat. Ez az egyik oka annak, hogy különösen nagy eltérések vannak mindenütt a világon a hivatalos népszámlálási és a tudományosan becsült adatok között (Pálmainé 2008).”

A magyarországi cigány, roma közösséget nem tekinthetjük egységesnek. Hazánkban elsőként 1958-ban Erdős Kamill rendszerezte a nyelvhasználatbeli különbségek, a foglalkozások és a területi megoszlás alapján. Majd 1971-ben Kemény István irányításával készült egy olyan szociológiai vizsgálat, miszerint a cigány, roma kisebbséget három csoportba sorolhatjuk:

1. ábra: Magyarországi cigány csoportok

Forrás: saját szerkesztés

4.4. Magyarország cigány közösségei

A romungrók, az oláh és a beás cigányok a három fő cigány közösség Magyarországon. A magyarországi romák 70 %-a romungrónak vallja magát, 21 %-uk oláh cigány, 9 %-uk pedig a beás közösség tagja – derül ki egy 1971-es országos cigánykutatásból, amelyet Kemény István készített. Az arányok változhattak az elmúlt 40 évben, de egy biztos: a csoportok létszáma a sorrendet tekintve nem változott. A magyarországi cigányokkal foglalkozó kutatók és szakértők (például Réger, Kovalcsik, Vekérdi és Várnagy) mind egyetértenek abban, hogy a származás, nyelv és identitás hármass felosztása pontos (Hegyi 2010,92)

1. A romungrók magukat magyarcigánynak, zenész vagy muzsikus cigánynak nevezik. Ők magyarul beszélnek. Jellemző lakóhelyeik a nagyobb városok, települések. Többségük családjával való költözés után, Budapestet és környékét tette otthonává. Nevük eredete a következőkre vezethető vissza: ungro, ami cigányul magyart jelent, és rom, ami cigány férfit jelent, magyarországi cigány ember. Az oláh cigányok adták nekik a nevüket (Kemény 1976, 63-72).

Bár sikerült megtartaniuk etnikai identitásukat, kultúrájukról nem sokat tudunk. Ennek több oka is van, de a fő az, hogy mivel a különbségek nem olyan markánsak, mint a környező társadalomban, a (néprajzi, antropológiai és szociológiai) kutatók nem találták őket különösebben egyedinek vagy érdekesnek (Bíró 2006, 60-61)

2. A beások a magyar és a román archaikus változatát, a beás nyelvet beszélik. Nekik szintén sajátos kultúrájuk és hagyományaik vannak. A beás cigányok sokszor együtt élnek más roma csoportokkal, megőrizve saját identitásukat és kulturális

hagyományait. Munkájukra jellemző a kézművesipari tevékenység, de vannak, akik mezőgazdasággal foglalkoznak. Korábban teknővajással, fakanál készítésével és kosárfonással foglalkoztak leginkább. A cigány, roma népesség mindössze 8%-át teszik ki.

2. ábra: A beás cigányok tárgyi kultúrája

Forrás: Nagy Janka Teodóra

3. Az oláh cigányok csoportja a romani nyelv és annak különböző dialektusait beszélik, legismertebb ezek közül a lovári. Ők többségében Romániában telepedtek le, de hazánkban is jelen vannak, a roma kisebbség 21%-át teszik ki. Nekik is megvan a sajátos kultúrájuk, hagyományaik.

A cigány népesség a területi elhelyezkedése is igen egyenetlen. A csoportok elenyésző része lakik a fővárosban, sokkal inkább a vidéki kistelepüléseket részesítik előnyben. A dél-dunántúli részben főként beás cigányok laknak, különös tekintettel Baranya és Somogy, Zala, Tolna Vármegyére. Az ország többi régiójában a beás cigányok száma elenyésző (Orsós 2023).

Társadalmunkban a cigány származású embereket érintő oktatáspolitikai, köznevelési, közoktatási, integrációs, szegregációs dilemmák fontos szerepet kaptak és kapnak napjainkban is. Ez a tematika folyamatosan napirenden van szakmai és politikai téren egyaránt. Az oktatás terén folyamatos konszenzus van annak tekintetében, hogy a közoktatási intézmények milyen módszerekkel tudják segíteni a hátrányos helyzetű gyermekek beilleszkedését.

A Dunántúli részen élő cigányság helyzete abból a szempontból előnyösebb, hogy a munkaerőpiacon való integrációjuk sikeresebb - gazdaságilag ez a terület fejlettebb - mint a szegényebb régiókban élő társaiké. Ebből az a következtetés vonható le, hogy motiváltabbak,

és az oktatás szempontjából is eredményesebbek lesznek azok az emberek, akik sikeresen integrálódnak.

A lakossági migráció következtében több település vált homogénné vagy többségében kisebbségi lakosúvá. Azt is mondhatjuk, hogy szegregálódtak. A kistelepüléseken ez a folyamat az iskolák „elcigányodásához” vezetett, komoly kihívások elé állítva ezzel a pedagógusokat (Orsós 2023).

Jellemző az a nézet, miszerint a cigány családok által teremtett környezet jellemzően más, mint a többségi társadalom családjában zajló szocializációs minta. A cigány gyermekeket szüleik általában másképpen nevelik (Fejes, Józsa 2007).

A cigány, roma gyermekek integrált nevelését, oktatását kulcsfontosságúnak vélem, hiszen ezzel esélyt teremtünk arra, hogy a különböző kisebbségi csoportoknak lehetőségük legyen a mindennapos kapcsolatokra, amely pedig csökkenti az előítéletek kialakulását. Ez azért fontos, mert az előítéletek felelősek lehetnek a kölcsönös, előítélet-mentes kapcsolatok kialakulásában.

4.5. A szocializáció szinterei

Minden ember magában hordoz egy világot, egy sajátos, mindenki másétől különbözőt, melyet generációról generációra átörökít. Ez a tanulási folyamat, amely születésünktől, halálunkig tart nem más, mint a társadalomba való beilleszkedés, szocializáció.

Szocializáció fogalma: „a szocializáció folyamatában az egyén megszerzi azt a tudást, azokat a képességeket és készségeket, melyek birtokában a társadalom eredményesen működő tagjává válhat.” (Ivan, Hadházy, Kőműves, Madácsi, Rozgonyi, 2002)

A szocializációs folyamatnak rendkívül fontos szerepe van, hiszen ezáltal válunk képessé arra, hogy beilleszkedjünk a társadalomba. Ez egy igen nehéz feladat minden ember számára, mert meg kell felelni a társadalom által felállított normáknak. Ezek a közösségi normák, illemszabályok a világba való beilleszkedést célozzák meg.

A mai rohanó, stresszes világban, melyben a szülők halmozott problémákkal küszködnek, munka nélkül, nehéz anyagi körülmények között próbálják gyermeküket nevelni. A problémák áradata egyfajta nyugtalan, zaklatott életvitelhez vezet, amely pedig gátolja a zökkenőmentes élet biztosítását.

Az elmúlt években sajnos megsokszorozódott a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű családok, gyermekek száma. Ez komoly kihívást jelent mind a család, mind a társadalom és a pedagógusok számára is.

Ezek a gyerekek sokban különböznek a más környezetből jövő társaiktól, nyelvi hátrányokkal, hiányos szókinccsel rendelkeznek. Családi háttérüket, körülményeiket hiányos tárgyi kultúra jellemzi, szegénység és rossz lakáskörülmények tapasztalhatók náluk. Gyakran a nem megfelelő higiéniai körülmények is hozzájárulnak a beilleszkedési nehézségeik kialakulásához. Sokkal nehezebben alkalmazkodnak a társadalomban megkövetelt viselkedési normákhoz. A tanulási motiváltságuk az átlagnál jóval alacsonyabb szintű. Nincs mintájuk, nincsenek otthonról hozott, saját pozitív élményeik, mert a szülők aluliskoláztak. Ennek ellenére ők is próbálják motiválni gyermekeiket a saját értékrendjük szerint, de nem minden esetben tudják teljesíteni azt, amit az intézmények elvárnak tőlük. A család mint elsődleges szocializációs közeg alapoz, az intézmény meg befolyásol és orientál az általa helyesnek tartott irányba.

4.5.1. Bikulturális szocializáció fogalmi meghatározása

A családi és intézményi szocializáció viszonyrendszerét értjük ezen a meghatározáson. Ez a kapcsolat nagymértékben meghatározza, hogy a gyerekek mennyire lesznek sikeresek az iskolai élet folyamán (Forray, Hegedűs, 1998).

E két szocializációs szintér közelsége/távolsága nagyon eltérő lehet. Itt, mint már korábban is tettem, meg kell említenem a pedagógusok hozzáállását, módszereit. A gyermekek iskolába lépésekor nagyon fontos, hogy feltérképezzük a családok szociális háttérét. Erre tapasztalataim szerint a legjobb módszer, mely feltáró jellegű lehet, a családlátogatás.

Szociokulturális háttér feltárása szolgáló szempontsor:

- *Tágabb környezet:*
 - a település jellege,
 - távolsága nagyobb várostól, a megyeszékhelytől, a fővárostól,
 - milyen a lakosság összetétele,
 - foglalkoztatottság a településen (munkalehetőség, közmunkaprogram, alkalmi munka,),
 - közoktatási intézmények jelenléte,
 - egyéb intézmények (orvos, védőnő, gyógyszertár, tanoda, stb).
- *Szűkebb környezet:*
 - a település melyik részén laknak (szegregátumban, szegregált utcában, átlagos helyen, központban),

- megközelíthetőség (útminőség, járda),
- mennyi ideje laknak a jelenlegi lakásban,
- a lakóépület állaga (új, felújított, régi, lelakott, romos, stb.),
- saját tulajdonú, albérlet, egyéb,
- komfortfokozat, víz és áramvételi lehetőségek (Alternatívát nyújt-e a közkút és a kártyás villanyóra?),
- belső helyiségek: szobák száma, fürdőszoba, wc stb.
- háztartási gépek (mosógép, hűtő/ fagyasztó, esetleg konyhai elektronikai gépek),
- kertés ház esetén a körülmények (pl: körül kerített, megművelt, gondozott udvar, állattartás),
- belső berendezések (bútorzat, audiovizuális eszközök, számítógép, telefonok, játékok, könyvek, stb.)
- járművek (kerékpárok, autó, motor).

- *Vagyoni helyzet:*

- ki, kik dolgoznak az együtt lakók közül és milyen szektorban (termelői szféra, közmunka, alkalmi munka, vállalkozás),
- az anya státusza (főállású anya, GYES, GYED, ápolási díjban részesül, rokkant nyugdíjas);
- egyéb kiegészítő tevékenység (alkalmi bedolgozás, kistermelés, egyéb alkalmi munka lehetősége, idénymunka),
- átlagos egy főre eső jövedelem,
- részesülnek-e valami rendszeres juttatásban (gyermekvédelmi, lakhatási támogatás, egyéb segély).

- *A család összetétele:*

- hány generáció él együtt,
- az együtt lakók között hány felnőtt, hány gyerek,
- testvérek száma, kora,
- az iskolások hol és mit tanulnak,
- van-e krónikus beteg, vagy tartós ápolásra szoruló a családban,
- szülők iskolai végzettsége, szakmája,
- ha van felnőtt testvér, az ő iskolai végzettsége, szakmája; (Ebből a tanuláshoz való viszonyra is lehetne következtetni.)
- dolgozik-e valaki külföldön a családból.

- *A család kapcsolatai:*
 - rokoni kapcsolatok kiterjedtsége (pl: a szülők testvéreinek száma, ők helyben élnek-e, vagy más – más településeken). (Ez szokta befolyásolni a települések közötti migrációt.)
 - a családtagok helyi közéletben betöltött szerepe (képviselő, kisebbségi képviselő, SZMK tag az óvodában, vagy iskolában),
 - egyesülethez, alapítványhoz, egyéb helyi szervezethez való kötődés, kapcsolat,
 - kapcsolat a családsegítő szolgálattal, védőnővel, intézményi dolgozókkal.

- *Egyéb területek:*
 - van-e a családban kiemelkedő tehetség (zene, kézművesség, stb.),
 - családi szokások, hagyományörzés jellegzetességei, (gasztronómia, művelődés, szórakozás),
 - milyen nyelvet beszél otthon a család,
 - fontosnak tartják-e, hogy a gyermek beszélje az anyanyelvét is.

- *A gyerekekkel való foglalkozás jellemzői:*
 - ki, vagy kik irányadóak a nevelésben,
 - mennyi idő jut a gyermekre,
 - elsősorban ki foglalkozik a gyerekekkel otthon,
 - nevelési jellemzők, sajátosságok (jutalmazás, büntetés),
 - családi tevékenységek (közös munka, játék, egyéb).

- *Elvárások az óvodával szemben:*
 - Amit a szülők megfogalmaznak.

Ezen információk a pedagógusok munkáját nagyban segítik. Az eltérő kultúrájú elsődleges szocializációs közegből lehetőség nyílik bizonyos elemek áttemelésére, ezzel megkönnyítve az átmenetet az intézmény és a családok között.

4.5.2. A bikulturális szocializáció problémái

„A bikulturális szocializáció folyamatában a mediátor mellett fontos szereplő a transzlétor, aki az iskolától eltérő szocializációs téréből érkezve már sikereket ért el a másodlagos (intézményi) szocializációs térben és közössége számára képes kulturális elemeket közvetíteni az intézményi téréből (Orsós 2023).

A felmerülő problémákat nem lehet kizárólag a cigányokra, romákra rávetíteni. Viszont napjainkban kutatási és KSH adatok igazolják, hogy a cigány, roma szülők alacsony iskolai végzettségűek, alacsony műveltségi szinttel rendelkeznek és ebből adódóan a többségük nem érzi fontosnak az intézményi nevelést. Az oktatási intézményben megszerzett tudást nem értékelik. Ezáltal a szocializációs különbségek a kevésbé iskolázott nem cigányokra is igazak, de a probléma több roma, cigány családot érint, mivel arányukat tekintve ők a legnagyobb nemzetiségi csoportot jelentik hazánkban. Tapasztalataim szerint az emberek többsége a hátrányos helyzetben lévő és a roma, cigány emberek közé egyenlőség jelet tesz. Pedig ez a feltevés egyértelműen téves, ugyanis nem minden hátrányos helyzetű egyén roma származású, az etnikai hovatartozás nem kritériuma a hátrányos helyzetnek, valamint nem minden roma származású család hátrányos helyzetű, aluliskolázott (Orsós 2023).

A hátrányos helyzetű tanulók megoszlása hazánkban nagyon egyenlőtlen. Azokban a térségekben, ahol nagyobb a szegény családok aránya, ott sokkal nagyobb az esély a leszakadásra, ők gyakrabban kerülnek perifériás helyzetbe. Magyarország ezen régiói közé sorolhatjuk az észak-keleti, keleti, közép-Tisza-vidéki, illetve a délnyugati Dráva menti járásokat. Előnyösebb helyzetben Budapesten és a környéket határoló járásokban, az észak-dunántúli járásokban, valamint a Balaton-felvidéken.

Híves Tamás tanulmányában azt vizsgálta, hogy a különböző régiókban a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók arányában milyen változások történtek. Hat év (2008-2013) távlatát nézve megállapította, hogy létszámuk lassú és fokozatosan növekvő volt. Majd 2013-ban azt a változást észlelte, hogy ez a folyamat megfordult és csökkent az arány. A következő táblázat jól összefoglalja a fent leírtakat a 2008 és 2014-es intervallumban, intézménytípusonként.

„2. táblázat: A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek/tanulók arányának változása intézmény típusonként, 2008/2009–2013/2014 (%)” (Híves 2015).

1. táblázat: A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek/tanulók arányának változása intézménytípusonként, 2008/2009–2013/2014 (%)												
INTÉZMÉNYTÍPUS	2008/2009		2009/2010		2010/2011		2011/2012		2012/2013		2013/2014	
	HH	HHH	HH	HHH	HH	HHH	HH	HHH	HH	HHH	HH	HHH
Óvoda	25,8	10,0	29,2	11,3	31,1	11,1	30,7	11,1	30,3	10,8	26,3	9,9
Általános Iskola	30,7	12,7	33,2	13,7	35,8	14,0	35,6	13,9	34,6	13,3	29,5	11,7
Szakiskola	26,2	9,0	29,2	10,4	31,2	9,8	31,5	10,3	31,9	10,1	27,1	9,0
Spec. szakiskola	33,3	13,2	31,1	13,9	33,3	13,6	34,2	14,5	29,2	12,6	24,0	12,1
Gimnázium	7,5	1,2	8,3	1,3	9,8	1,4	10,7	1,7	10,3	1,4	8,5	1,3
Szakközépiskola	12,0	2,3	13,6	2,7	15,7	2,7	16,6	2,8	16,2	2,6	13,0	2,2
Összesen	22,6	8,1	24,1	8,9	26,1	8,8	26,5	9,0	28,1	9,7	24,0	8,7

Forrás: Köznevelés-statisztikai adatgyűjtés 2013/2014

A kutató tanulmányában azt az összefüggést kereste, hogy a területi elhelyezkedés, a hátrányos helyzet és a tanulói lemorzsolódás milyen kapcsolatban állhatnak egymással. A szempontok között nagyon összetett viszonyok lehetnek. A lemorzsolódás háttérében állhatnak olyan faktorok, mint az adott régió gazdasági helyzete, a tanulók családi háttere, az intézmények környezete és a társadalmi helyzet. Az adott területen lévő iskolák minősége, infrastruktúrája és az adott intézményben folytatott nevelőmunka minősége is nagyban befolyásolja a tanulók motivációját és a lemorzsolódás esélyeit. Ahhoz, hogy a gyerekek minél tovább maradjanak az oktatás rendszerében számos tényező járul hozzá.

A perifériás helyzetbe került régiókban a tanulókat nehezebb meggyőzni az élethosszig tartó tanulás fontosságáról. Sajnos ez kihatással van a jövőbeli lehetőségeikre és életminőségükre. Munkalehetőségeik kedvezőtlenebbek lesznek, jövedelmi szintjük alacsony és valószínű, hogy az egészséges életmód fogalmával sem fognak megismerkedni, ha nem kapják meg a megfelelő támogatást. Ezeknél a tanulóknál kulcsfontosságú a társadalmi befogadás milyensége és az esélyegyenlőség iskoláztatásuk során. Ezért fontosak azok az intézkedések, támogatások számbavétele, melyek segítik a tanulókat a peremhelyzetről felfelé mozdítani. A támogató intézkedések segítséget nyújtanak abban, hogy a gyerekeket minél kevesebb kudarc érje az intézményben és a társadalomban egyaránt. A hátrányos helyzetű gyermekek már a társadalomba kerülésének első pillanatától szembesül sokféle kihívással, úgymint a szegénység, a kulturális különbségek vagy az előítéletek miatt. Erre működnek olyan

mentorprogramok, egyéni támogatások, differenciált, speciális oktatási módszerek, tanodák, Biztos Kezdet Gyermekházak stb. melyek segítő kezet nyújtanak a hátrányos helyzetben élő tanulóknak és családjaiknak (Fehérvári 2015).

„Az elemzések tanulságai alapján elmondhatjuk, hogy a lemorzsolódás visszaszorításában jelentős szerepet játszik a pályaorientációs szolgáltatások biztosítása, a rugalmas tanulási utak megteremtése, és a korai jelzőrendszer kialakítása, melynek feltétele az egyéni szintű nyomon követés, az oktatás szempontjából hátrányos helyzetben lévő területek/intézmények/egyének extra támogatása, továbbá a lemorzsolódott fiatalok mielőbbi visszavezetése az oktatásba. A fenti tanulságok magyarországi viszonylatban megszívlelendők és kellő átgondolás mentén adaptálásra javasoltak (Fehérvári 2015). .

4.5.3. A család mint elsődleges szocializációs közeg

A család szó a Magyar Értelmező Kéziszótár szerint *„A szülők, a gyermek(ek) (és legközelebbi hozzátartozóik) közössége”* (Magyar Értelmező Kéziszótár 1987). A szakirodalomban még számos meghatározással lehet találkozni. Ezek közül szeretnék néhányat kiemelni:

- *„Olyan szociálisrendszer, amely vérségi és/vagy jogi kapcsolaton, jogilag elismert kapcsolatokon alapul.”* (Fehér- Lappints 1999)
- *„Hagyományos értelemben a család egy olyan elsődleges szociális csoport, amelybe az egyének beleszületnek, s amely kezdetben biztosítja táplálásukat, intim viszonyaival hozzájárul fizikai és lelki védelmükhöz. Ugyancsak a tradicionális szemlélet szerint a család több mint egy generációt magába foglaló egység, amelynek tagjai szokványosan egy háztartásban élnek.”*(Barnes 1999)

A családnak, mint elsődleges kiscsoportnak az egyik legfontosabb funkciója a megszületett gyermek szocializálása. Az emberek számára a család jelenti azt a helyet, ahol otthon lehet, ahol önmaga lehet. A család, mint ősi intézmény évezredek óta megtalálható. Minden gyermek arra vágyik, hogy boldog kiegyensúlyozott családban nőhessen fel.

A gyermekre már a legkorábbi időszakról kezdve hatással van a családi nevelés. Az érzelmi kötöttségek meghatározzák az alapvető viselkedési és érzelmi minták kialakulását. A családi nevelés elősegíti az értékrendszerek beépülését a személyiségbe. A szeretet, a kommunikáció, az odafigyelés, a törődés, a kötődés hiánya a gyermek fejlődésében nemcsak lelki, hanem testi károsodáshoz is vezethet.

A család mindennapi életét, életkörülményeit alapvetően meghatározza a szülők iskolázottsága, a jövedelmi helyzet, a lakáskörülmények, a szociális helyzet, az egészségi állapot, valamint a környezettől kapott támogatás.

Szembe kell néznünk azzal a ténnyel, hogy napjainkban a kormány által hozott újabb és újabb rendelkezések az amúgy is hátrányos helyzetben élő, cigány, roma családok életét – úgy gondolom – igencsak megnehezítik. Azoknak a családoknak, akik ez idáig is „sebezhetőek” voltak, ezután még nehezebb lesz a megélhetésük. Elhatalmasodik az embereken a létbizonytalanság érzése, amely a veszélyeztetett családokon belül megnöveli az alkoholizmus, deviáns életmód kialakulását, a bűncselekmények elkövetését, megsokszorozza a családi veszekedések számát. Ebből adódóan a szülő-gyermek kapcsolat is megváltozik. Kevesebb figyelmet, gondoskodást, szeretetet kap a gyermek és ez súlyos következményekkel járhat. A kedvezőtlen családi háttér kiváltó oka lehet annak, hogy a gyermek a társadalomba való integrálódás során akadályokba ütközik, csalódások sorozatával kell szembenéznie.

Munkám során nap mint nap tapasztalom, hogy a hátrányos helyzetben élőgyermek teljeseen más, egyéni bánásmódot, differenciált fejlesztést igényelnek. Szeretetigényük felülmúlja társaikét, viszont a bizalmukat nagyon nehéz megnyerni. Ebből is kimutatható, hogy a gyermekek számára az érzelmi kötődés milyen nagy jelentőséggel bír.

A gyermek óvodába lépésekor, az óvoda, mint másodlagos szocializációs közeg lép be az életébe.

4.5.4. Az óvoda, mint másodlagos szocializációs közeg

Az óvodáskort 3-7 éves kor közé tesszük. Ebben az időszakban a gyermek anatómiailag és fiziológiailag hatalmas változásokon nem megy keresztül.

Az óvodai csoport együttléte, a kortársakkal való kapcsolat, a csoport sajátos élete igen jelentős szerepet tölt be a gyermek szocializációjában, talán mondhatnánk úgy is, hogy ez egyfajta közvetítő szerep az egyén és a társalom között. A közösség olyan normákat, illemszabályokat állít a gyermek elé, amelyeket meg kell tanulnia elfogadni. Ez megalapozza az új, bizalmas kapcsolat kialakítását mind társaikkal, mind pedig a felnőttekkel szemben.

Azok az óvodák, ahová nagy létszámban cigány, roma gyermekek járnak, az oktatási folyamat talán legnehezebb „problémájával” néznek szembe. A cigány, roma gyermekek nevelése, beilleszkedésének segítése nem egyszerű feladat és mindezt a már korábban elemzett tanulmányok, szakirodalmak részben megmagyarázzák.

Az óvoda, ahol én dolgozom, többségében hátrányos helyzetű gyermekekkel foglalkozik. Sokan úgy vélik, hogy ez problémát, gondot jelent, de én úgy érzem – és igyekszem

eszerint tevékenykedni – hogy ez inkább kihívás, egy olyan feladat, amit sikeresen kell megoldanunk. Bár az ehhez vezető út még igen „rögös”. Dolgozatom készítésekor arra törekedtem, hogy több szemszögből is megvizsgáljam a hátrányos helyzetben élő gyermekek társadalmi mobilitásának kérdéskörét.

4.5.5. Az iskola, mint a szocializációs lépcső harmadik foka

Ebben az időszakban megpróbáltatások sorozatával kell szembenéznük a gyermekeknek. Még inkább elszakadnak az otthonuktól és sok olyan feladat vár rájuk, amiket nehéz teljesíteni, főleg úgy, hogy a cigány, roma gyermekek már csak az etnikai hovatartozást tekintve is hátrányban vannak. Többek között az effajta előítéletességre is különös figyelmet kell fordítani. A gyermekeket egy olyan környezet fogja körülvenni, melyben a társadalom által felállított normákat be kell tudni tartaniuk. Ebben az életszakaszban a legnehezebb az alkalmazkodás, az „új” elfogadása.

Először is az óvoda-iskola átmenet nehézségeit említeném, hiszen ekkor indul el a „lavina”. A rosszul sikerült iskolakezdés a gyermek egész életére kihat. Fontos lenne a szülő szerepe is abban, hogy a gyermekét felkészítse az iskola rejtelmeire, példát mutasson neki. Felvetés, hogy a cigány, roma családoknál, ahol nem elég erős a szülői motiváció, alacsony jövedelmű a család, valószínűsíthető, hogy nem biztosított a gyermek zökkenőmentes iskolakezdése. Ilyen esetben mindenekelőtt a pedagógus nyitottsága, elfogadása, toleranciája, önzetlen segítségnyújtása lehet megoldás. A problémák kialakulását könnyebb megelőzni, mint bekövetkezésük után elhárítani.

A kezdeti teljesítményzavarok - nehézkes, ügyetlen mozgás, maszatos rajzok, csúnya füzet, stb.- érzékelhetővé válik a társak előtt is, hiába próbálja a pedagógus toleránsan kezelni a többiek előtt.

A fejlődésnek vannak területei, melyeket a beiskolázásnál figyelembe kell venni. Ezek a testi fejlődés, az idegrendszer fejlődése, észlelési folyamatok, formaészlelés, színfelismerés, térészlelés, motoros fejlődés, a szociális érettség és az önkontroll funkciók fejlettsége. Fontos, hogy a gyermek képes legyen más gyerekekkel egy csoportban dolgozni. Meg kell találnia a helyét a kortárs- csoportban, és az ott uralkodó szabályokhoz tudnia kell alkalmazkodnia.

Az iskolázott családokban már az intézményi oktatás előtt rengeteg tapasztalatra tesz szert a gyermek az írott vagy nyomtatott szövegek használatával kapcsolatban. Ezáltal számos olyan készséget sajátít el, ami a későbbiekben megkönnyíti az írás, olvasás, szövegértés elsajátítását. Ezekben a családokban adott a tárgyi környezet a gyermek optimális fejlődéséhez. Már csecsemőkorban megismerkedik olyan eszközökkel (leporellók, könyvek, mesefigurák,

készségfejlesztő játékok) stb.), melyek megannyi információval szolgálnak a betűk, szövegek világában. Kialakul a gyermekben a „hallgatóvá” válás. A család által biztosított közös élmények során szívesen fog mesét hallgatni, megtanulja annak tartalmát visszamondani, kíváncsisága magával hordozza a kérdések felvetését. Ezekben a családokban az írás-olvasás kulturálisan nagy értéket képvisel és ez a gyermek számára példa. Mire ezek a gyermekek iskolába mennek, számottevő tapasztalattal rendelkeznek az írás, olvasás és kommunikációs készségek területén.

Ellentétben az iskolázott családok gyermekeivel, a hátrányokkal küzdő családokban nevelkedő gyermekek ezen készségei nem olyan szintre fejlődnek, mivel a tárgyi környezet esetenként nem biztosított. Az iskolázatlan szülők otthoni környezetéből és a hagyományos cigány közösségekből hiányoznak a könyvek, az írás-olvasás élménye, így a gyermek életéből a képeskönyvek, mesekönyvek, fejlesztő játékok. A család közös tevékenységeiből hiányoznak azok a helyzetek, melyek segítenék a gyermek írás, olvasás és kommunikációs készségének fejlődését. Viszont az iskola minden gyermekről feltételezi, sőt elvárja, hogy az írásbeliséggel kapcsolatos alapok, tapasztalatok az intézménybe lépéskor meglegyenek. Az otthoni normák és az oktatási intézmények által elvárt nyelvhasználati módok között hatalmas „szakadék” van. Ez súlyos nehézségeknek és kudarcok sorozatának lehet a forrása, amennyiben az óvoda nem ismeri fel az alapproblémát.

Az otthon begyakorolt és az iskola által elvárt kommunikációs módok közötti különbségek egymáshoz való közelítésére lenne szükség, ahhoz, hogy eredményesebbé váljon az integráció. A felzárkóztatást a roma gyermekek korai fejlesztése segíthetné, de sajnos hazánkban az erre irányított lehetőségek korlátozottak (pedagógusi motiváció hiánya, információ, együttműködés hiánya stb.). Ennek hiányában sokkal nehezebb a már kialakult kognitív és nyelvi alap sémákat korrigálni (Régert 1995).

Sajnos az a probléma is fenn áll, hogy az iskolaelőtti óvodai időszak ezeket az otthonról hozott hátrányokat nem kompenzálja megfelelően, sőt sok esetben fel sem ismeri a megoldásra váró feladatot, egyszerűen etnikus problémának tartja, pedig ezek szociokulturális problémák, mivel a szülőnek sincsenek pozitív iskolai élményei – hiszen aluliskolázott, ha lenne pénze, akkor sem gyurmát venne a gyermekének, mert azt sem tudja, hogy az mire való. Így az iskola által elvárt szintre, akarata ellenére sem tudja felkészíteni gyermekét. Ezeket a hiányokat az óvodának a „tét nélküli szocializáció” időszakában kellene pótolnia. Tét nélküli, mert itt a gyerek még nem kap egyest, nem bukik meg.

Összegezve tehát, az intézményeknek, a családokkal együttműködve komoly erőfeszítéseket kell tenni annak érdekében, hogy elősegítsék, támogassák a gyermek fejlődési folyamatát.

5. Vizsgált intézményeim bemutatása

5.1. Manóvár Óvoda Tormás

Empirikus kutatásom egyik terepe a tormási Manóvár Óvoda volt, ami egyben a munkahelyem is. Tormás a Zselic völgyében fekvő kis falu. A lakosság száma megközelítőleg 291 fő, de ez a létszám évről évre csökken. Az utóbbi években csökkent a gyermekek száma is. A lakosság elöregedett, a fiatalok többnyire a környező városokba költöznek. A falu azok közé a települések közé tartozik, amelyek földrajzi helyzetüknél fogva a válság régiók közé sorolhatók. A lakosság 30%-a munkanélküli vagy önkormányzati segélyből (aktívkorúak rendszeres szociális segélyéből, bérpótló juttatásból) él. Az utóbbi években a családok szociális helyzete nagymértékben romlott, s a közeljövőben változás nem is várható.

Az óvodát 1975-ben építették. A helyi és a szomszéd települések, Szágy, Baranyaszentgyörgy község önkormányzata tartja fenn társulásban, de részben önállóan gazdálkodó költségvetési szerv. Ez az egyetlen intézmény a faluban, melyet a helyi önkormányzat most még társulás formájában tud működtetni. Az intézmény a szomszédos falvakból is fogadja a gyerekeket, így jelenleg is van több bejáró gyermek.

A gyermekek 70%-a hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetű. Ennek okai a munkanélküliség, a szülők alacsony iskolai végzettsége, az alacsony jövedelmek vagy a mikrokörnyezet. Az óvodába járó gyermekek száma jelenleg 19 fő (a környező 3 mikro térségből is idejárnak a gyermekek) az ő fejlesztésük egy (vegyes) csoportban zajlik. Az intézménybe sajátos nevelési igényű gyermek is jár (ők iskolai tanulmányaikat a körzeti általános iskolában folytathatják, integrálva).

Az óvoda elégséges számú férőhellyel rendelkezik, tehát biztosított a gyerekek számára 3 éves kortól az óvodai ellátás. 25 férőhelyes, és a kezdetek óta vegyes csoporttal működik. Jelenleg 23 fővel működik. Az óvoda alaptevékenységei közé sorolható az óvodai nevelés, iskolai előkészítés, roma kisebbségi oktatás, valamint az integrációs nevelés. A roma kisebbségi oktatás keretében beszélnek a különböző néphagyományokról, cigány népszokásokról (pl. húsvéti népszokások). A gyermekek versei, meséi, énekei, táncai közt szerepelnek cigány származású költőktől, íróktól, zenészekről származó művek is.

Az óvodában 2 óvodapedagógus és 1 dajka gondoskodik a gyermekekről. Hetente egy-egy alkalommal logopédus, gyógypedagógus és egy családsegítő munkatárs segíti a gyermekek fejlődését.

A településen a gazdasági válság, és a társadalmi lemaradások által okozott problémákat következőkben nyilvánulnak meg: a gyerekeknek magatartási, tanulási problémáik vannak, a tanuláshoz való viszony alacsony motivációs szinten van, szocializációs és kommunikációs hátrányaik vannak. A hátrányok kompenzálása érdekében az óvoda célja az, hogy a tevékenységekben a gyerekek jól motiváltak, sikeresek legyenek. Tanulják meg az önálló tanulás módjait, és ennek birtokában jussanak el képességeik optimumához. Legyen biztos alapműveltségük, alkalmazásképes ismeretekkel és képességekkel gazdagodjanak. Igyekszünk a nyelvi hátrányokat kompenzálni, nagyon sok verset, mondókát és mesét mondunk.

Ahhoz, hogy a csoporton belül megvalósuljon a differenciálás, elengedhetetlen, hogy megismerjük a gyermekek egész személyiségét. A gyermek optimális fejlesztésének módjához az összes bonyolult és összetett képességrendszer figyelembe vesszük az eredményesség érdekében.

Az óvoda felszerelését megemlítve elmondható, hogy egyes pályázatoknak köszönhetően igen korszerű és modern. Minden lehetőséget megragadva igyekeznek a hiányokat pótolni, a működéshez szükséges anyagi erőforrásokat biztosítani. Pályázatokból kerülhetett sor az óvoda bővítésére, az udvaron lévő esztétikus, mozgásfejlesztő játékszerek beszerzésére, a tetőszerkezet felújítására, fűtőkorszerűsítésre, valamint a nyílászárók cseréjére is.

Az intézmény további jellemzője, hogy nem választott a minősített programok közül, hanem saját programot dolgozott ki a helyi sajátosságok, adottságok figyelembevételével. Később ez a program átdolgozásra került, és kibővült az integrációs és roma nemzetiségi neveléssel. Ennek bevezetése azért vált szükségessé, mert az óvodában évről-évre nőtt a roma származású gyerekek száma.

Míg 2008-ban a felvett létszám 68%-át, mára közel 90%-át roma családból származó gyermekek alkotják. A hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek száma is növekedett. Az intézményben a jelenlegi kormányzati funkciók besorolása szerint a hagyományos óvodai nevelés mellett sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelését, nemzetiségi óvodai nevelést is folytatunk, továbbá romák társadalmi integrációját elősegítő és az esélyegyenlőség elősegítését célzó tevékenységek, programok megvalósítása is feladatunk. 2007 óta működik az intézményben az IPR (Óvodai Integrációs Fejlesztő Program). Az óvodában és a településen is egyaránt jelen volt, és van is a romák társadalmi integrációja,

hiszen a falusi gyerekek együtt járnak óvodába, együtt élik mindennapjaikat már évtizedek óta (Manóvár Óvoda Pedagógia Program 2021).

3-7. árba: Roma hagyományőrző nap az óvodában

Forrás: saját fotó

5.2. Mindszentgodisai Óvoda

Mindszentgodisa a Dél–dunántúli régió települése, Baranya megye északi részén helyezkedik el, a megyeszékhelytől 35 kilométeres távolságban. A közelben Sásd, mint kisebb város, valamint Komló, Dombóvár, Kaposvár és Pécs, mint nagyobb városok találhatóak. A község a Zselic keleti mezsgyéjén található hosszú völgyben fekszik. Elhelyezkedéséből

kifolyólag jelenleg a KSH szerint a halmozottan hátrányos helyzetű települések közé sorolható a falu.

Felsőmindszenten az óvodát 1964-ben alapították, Godisán 1974-ben. Előtte Godisán csak nyári óvodai elhelyezést biztosítottak a gyerekek számára. Mindkét óvoda egy-egy osztatlan csoporttal működött, kezdetben félnapos rendszerben.

8-13. ábra: Képek az 1984-1990-es évekből

Forrás: az óvoda archívumából kapott képek

A csoportszoba modernizálása 1998-ban kezdődött, először galériát, majd tornaszobát alakítottak ki. A következő években a gondos tervezésnek köszönhetően tetőátrakás, iroda kialakítás, az épület külső felújítása történt.

14-16. ábra: Képek a 2000-es évekből

Forrás: az óvoda archívumából kapott képek

2007-ben az összevonás szükségessé tette az épület bővítését, átépítését, kialakítottak egy újabb csoportszobát és fejlesztőszobát, nagyobb öltözőt, vizesblokkot, gyermekfürdetőt, vezetői irodát építettek hozzá. 2015. augusztus-október hónapokban épül az új 60m² – s tornaszoba, melynek építése tette lehetővé a gyermeklétszámhoz szükséges harmadik csoportszoba létrehozását.

Az intézmény jelenleg Mindszentgodisai Óvoda, Mini Bölcsőde és Konyha néven, kettő csoporttal, összesen 47 fővel működik. Az intézmény különböző pályázatoknak köszönhetően nagyon korszerű, folyamatos az innováció. Az épületen belül minden olyan eszköz megtalálható, amire az ott tartózkodóknak szükségük van. Emellett gyermekbarát, hiszen olyan módon van kialakítva, hogy azok a gyermekek biztonságát, kényelmét szolgálják, megfelelnek az életkori sajátosságoknak.

A hátrányos helyzetű gyermekek iskolai sikerességének záloga a megfelelő minőségű és időtartamú óvodáztatásuk. Az iskoláskor kezdetéig a gyerekek fejlődésének üteme messze meghaladja a későbbi életszakaszok fejlődésének sebességét. Az élet első éveit meghatározó jelentőségűek az idegrendszer, a tanulás, az adaptációs készségek alakulásában. Az alapvető készségek, melyek a sikeres iskolakezdés feltételei, kisgyermekkorban, óvodáskorban az agyi érési folyamatok lezárulásáig - megterhelés nélkül - rendkívül hatékonyan fejleszthetőek. A kisgyermekkorban történő pedagógiai támogatás jelentősen csökkentheti a későbbi iskolai kudarcokat.

A többcélú intézmény keretein belül működő bölcsőde célja, a gyermekek sokoldalú, harmonikus fejlődésének, az önállóság kialakulásának, valamint a gyermeki kompetencia kialakításának a segítése, támogatása már a csecsemőkortól kezdve. A bölcsődei csoport létrehozásával lehetőség nyílt, hogy már a 6 hónapos korukat betöltött gyermekeket befogadja az intézmény, még ha számuk korlátozott is. A bölcsőde 6 hónapos kortól, három éves korig fogadja a gyermekeket, de a szülők többsége csak 2 éves kor körül adja bölcsődébe gyermekét.

Az óvoda Pedagógiai Programjából az is kiderül, hogy törekednek arra, hogy minden 3 éves kisgyermek óvodába kerüljön, ezáltal is eredményesebbé téve a családi szocializáció hiányosságainak pótlását és az iskolai alkalmasság megalapozását. Ebből adódóan a hátrányos helyzet, a családi modellből hiányzó tapasztalat, élmény és kommunikációs hiány határozza meg az intézmény feladatait. Pedagógiai elvük: nyugodt, családias légkörben érzelmi biztonságot nyújtó, szeretetteljes, közvetlen, a máságra elfogadására nevelő, élménygazdag mindennapok megteremtése (Mindszentgodisai Óvoda, Mini Bölcsőde és Konyha Pedagógia Program 2021).

Pedagógiai ellátottság megoszlása a következő: 3 fő teljes munkaidős óvodapedagógus, 2 fő részmunkaidős és 3 fő megbízási szerződéses dolgozót foglalkoztat az intézmény. Részmunkaidős dajka 1 fő és teljes munkaidős 2 fő.

5.3. Gödrei Körzeti Általános Iskola

Gödre község a 66-os főút mentén, Pécs megyeszékhelytől 45, Kaposvártól 25 km távolságra fekszik. A falut 991 fő lakja. Vasúti összeköttetés nincs, villany, telefonhálózata kiépített, a vezetékes vízellátást a helyi törpe vízmű biztosítja.

1745-től működött iskola a faluban, melynek fenntartója akkor az egyház volt. Az intézményben 1810-ig a tanítás csak német nyelven folyt, majd ettől az időponttól már magyarul is tanulhattak az iskolába járó gyerekek. Ekkor két tanító dolgozott a községben. A rendszerváltás következtében az infrastruktúra nagy mértékben javult. A gyerekek két

tanteremben, összevontan tanultak. Később az iskola épülete mellé egy komfortos tanítói lakást is építettek.

A jelenlegi iskolaépület 1948-ban egy családi házból lett kialakítva, majd 1958-ban újabb – tantermet, igazgatói irodát, szertárt magába foglaló- szárnyat építettek. 1962-ben adták át a két osztályt, könyvtárat, ebédlőt, konyhát, majd 1982-ben egy rajz - technika tantermet, élelmezési raktárt és gondnoki irodát magába foglaló épületet. Az iskola 1945 után összevont iskolaként, majd ezt követően önálló nyolcosztályos iskolaként működött.

Gödre mai közigazgatási területén Szentmártonban, Szénápusztán és Kiskeresztúron is volt iskola, melyek 1966-ban önállóságukat elveszítve a nagyobb, a gödrei iskola tagiskolái lettek, majd később teljesen megszűntek. 1980-tól a szakmai kultúra szerves része a helyi hagyományok megismerése és őrzése, a nemzetiségi nyelvi nevelés.

Feladatunknak tekintjük, hogy a nagyszülőkkel, szülőkkel együttműködve feltárjuk a sváb kultúra hagyományait, tárgyi emlékeit, s ezt a gyermekekkel megismertessük, ezzel is elősegítjük identitástudatuk megszilárdulását. A nyolcvanas évek végén és a kilencvenes évek elején hazánkban folyó társadalmi változások, az oktatásban való újjító elmozdulások, a nevelőtestület nyitottságának, a megújulásra törekvésnek hatására megkezdődött iskolánkban a mai napig tartó fejlesztő munka (Gödrei Körzeti Általános Iskola Pedagógiai Program 2019).

Az iskolába jelenleg 80 diák jár. Ebből 8 fő integráltan nevelt, sajátos nevelési igényű gyermek. A gyermekeket összesen 13 pedagógus oktatja, 8 alsós tanító és 5 felsős tanár.

17-19. ábra: Óvoda-iskola átmenetet támogató közös program

Forrás: saját fotó

5.4. Mindszentgodisai Általános Iskola

Mindszentgodisa a Dél–dunántúli régió települése. A község a Zselic keleti mezsgyéjén található, a Hegyháttal is határos, hosszú völgyben fekszik. A három település részgazdaság földrajzi helyzete elszigetelt.

Községünk Felsőmindszent és Godisa egyesítéséből jött létre 1977. április 1-jén; majd 1979-ben csatolták hozzá a szomszédos Gyümölcsényt. Így összes területe 22,97 km². Vidékünk kedvezőtlen adottságú, de gazdag hagyományokkal rendelkezik. Gazdagságát a mindenkor itt lakók munkája, a mindennapos létért való küzdelem tette teljessé.

„Az iskola négy kistelepülés (Bakóca, Kisbeszterce, Kishajmás, Mindszentgodisa) beiskolázási körzete Mindszentgodisa székhellyel. Az iskola Mindszentgodisa község egyik kiemelkedő pontján, a falu központjában, csendes, nyugodt környezetben fekszik, tágas udvarral rendelkezik. A több mint 50 éve épült kétszintes téglapépületet hatalmas fák, virágos előkert, füves nyitott udvar veszi körbe, és itt található az iskolakert és az aszfaltos sportpálya is. A nyolc tágas, világos osztályteremben a tanulók kényelmesen elférnek, az iskola épülete korszerű, modern, a jól felszerelt iskolák közé sorolható. A helyi és a bejáró tanulók számára jól megközelíthető. A csend, a nyugalom nagyban hozzájárul a zavartalan, eredményes oktatáshoz, a szabadban való tartózkodáshoz, mozgáshoz.

A gyermekek megfelelő szintű oktatásáról jól képzett, szakmailag felkészült pedagógusok gondoskodnak. Az alsó és felső tagozat folyamatosan figyelemmel kíséri, segíti

egymás munkáját, melyet az iskolába kijáró logopédus, gyógytornász, pszichológus, valamint a gyógypedagógus és mentor tanárok is támogatnak. Alapítványunk szülői, vállalkozói támogatásból segíti nevelő-oktató munkánk színvonalának emelését (Mindszentgodisai Általános iskola Pedagógiai Program 2022).

Az intézménybe jelenleg 123 diák jár. Integráltan nevelt, sajátos nevelésű tanulók száma ebben a tanévben 16 fő.

Teljes munkaidőben foglalkoztatott pedagógusok szám a 12 fő, 5 alsó tagozatos tanító és 7 felsős tanár. Ezen kívül alkalmazásban áll 1 fő óraadó, megbízási szerződéses dolgozó és 1 fő részmunkaidős oktató is.

20-23. ábra: Képek a 2010-2023-as évekből
Forrás: az iskola archívumából kapott képek

Az intézmények bemutatását követően, azt mondhatom, hogy a legfőbb hasonlóságot a gyermekek összetételére vonatkozóan véltem felfedezni. Mind a négy intézményben a gyermekek többsége roma, illetve hátrányos, vagy halmozottan hátrányos helyzetű. Így az intézmények elsődleges célja, hogy az eltérő szociokulturális háttérből adódó igen különböző fejlettségi szinten álló gyermekek differenciált, egyénre szabott, egyéni fejlődési ütemet figyelembe vevő fejlődését segítsék elő (Pedagógiai Programok).

6. Kutatási eredmények

Empirikus vizsgálatomban két csoportot vizsgáltam. Az óvodákat és az iskolákat. Az óvodában dolgozó óvodapedagógusokkal (8 fő), valamint az óvodavezetőkkel (2 fő) töltettem ki kérdőívet. Az iskolák esetében 20 fő tanító és tanár töltötte ki a kérdőívet. Vizsgálatom célja az volt, hogy kutatási kérdéseimre választ kapjak. Ezért kérdéseimet is e téma körében gyűjtöttem össze.

6.1. Statisztikai adatok

3. táblázat: A kérdőív statisztikai adatai

Kérdőív a pedagógusok részére	Lehetőségek	Válaszok/fő
Az Ön neme:	Nő: Férfi:	25 5
Életkora?	18-29 év: 30-39 év: 40-49 év: 50-59 év:	2 9 11 8
Ön helyi lakos vagy vidékről jár munkahelyére?	helyi: vidéki:	11 19
Mióta van ezen a pályán?	1-5 éve: 5-10 éve: 10 évnél több:	3 5 22
Mióta dolgozik jelenlegi munkahelyén?	1-5 éve: 5-10 éve: 10 évnél több:	3 15 12
Meg tudja becsülni milyen arányban vannak cigány/roma gyermekek az intézményben?	kevesebb, mint 50%: több, mint 50%:	0 30
Folyik-e az intézményben nemzetiségi nevelés, oktatás?	igen nem ha a válasz igen, milyen?	30 0 német

6.2. Óvodapedagógusok válaszainak összegző megállapításai

1.- 5. kérdés: a vizsgált csoport tagjai 100%-ban nők. A kitöltők között az életkori megoszlás jelentéktelen volt. Mondhatjuk, hogy nagyjából egy korosztályt alkotott az óvodapedagógusok csoportja. Az átlag életkor 35-42 év közé esett. A dolgozók többsége helyi lakos és már több mint 15 éve van a pályán.

6. kérdés: a kérdőívek elemzése során kiderült, hogy mindkét óvodában magas a cigány/roma gyermekek száma.

7. kérdés: Az óvodák az 1993-as kisebbségi törvény alapján vezették be a nemzetiségi óvodai nevelés, ellátás szakmai feladatait, ami a romák társadalmi integrációját elősegítő tevékenységek és programok összességét foglalja magába.

8. kérdés: a gyermekek szociális háttérének felmérésére az óvodában az anamnézist, a családlátogatást, a szociometriát és az interjút egyaránt használják bevált módszerként.

9. kérdés: az óvodapedagógusok válaszaiból az derül ki, hogy a kevésbé iskolázott szülő gyermekei kevésbé vagy egyáltalán nem motiváltak.

10. kérdés: a rendszertelen óvodába járás, a gyakori kimaradások nem voltak jellemzőek, mindig is meg volt az igény, hogy járassák őket. Ha előfordult egy- két gyermeknél, hogy nem ment óvodába, azt a szülő mindig igazolta. A hiányzások száma átlagos.

11. kérdés: a kérdőív elemzése során kiderült, hogy az általam választott intézményekben nem jelent és nem is jelentett problémát a gyermekek óvodáztatása, beilleszkedése.

12. kérdés: ennél a kérdésnél kiderült, hogy mind a két intézmény nagyon nyitott minden szülővel történő kapcsolatra. A kitöltők azt tapasztalják, hogy a szülőkkel való kapcsolat közvetlen, kölcsönös bizalmon alapuló, együttműködő.

13. kérdés: ezekből a válaszokból láthatjuk, hogy az intézmények egyik legfontosabb feladatuknak tartják, hogy olyan helyzeteket teremtsenek, ahol a szülőt is sikerélmény éri. Erre jók a rendszeresen szervezett szülői klubok, „kerekasztal” beszélgetések, valamint nagyon sok négy szemközti beszélgetés, melyet a pedagógusok kezdeményeznek, ahol a „kellemetlen” helyzetek megbeszélése történik, és a szülő pozitív megerősítést kap, ezáltal is növekszik az önbizalma, és elhiszi, hogy ő is elérheti azt, amit a nála jobb helyzetben lévő szülők. Gyakran kerülnek szervezésre családi napok, közös programok a szülőkkel, nyílt napok.

14. kérdés: a gyerekek óvodai adaptációját, komfortérzetét, valamint a szülők által mutatott biztonságérzetét nagy mértékben segítik a fent említett módszerek. Általuk kialakul a gyermekekben az intézmény és társaik iránti szeretet. A családokkal együttműködve kialakul a

gyermekben a tisztaság iránti igény, a helyes táplálkozási, illetve az egészséges életvitel szokásainak fontossága.

15. kérdés: itt a válaszadók többsége az válaszolta, hogy évente többször is részt vesznek tanulási motivációt elősegítő tréningeken, továbbképzéseken. Ezek a képzések többnyire az Oktatási Hivatal keretein belül kerülnek megszervezésre. Ezért általában a dolgozónak, valamint az intézménynek sem kell fizetni. Külső szervezésű továbbképzésekre ritkábban van lehetőség, az anyagi korlátok miatt. Ezen kívül intézményen belüli tudásmegosztó beszélgetések is zajlanak.

16. kérdés: a két intézmény között ennél a kérdésnél megoszlottak a vélemények. A tormaasi óvodában a korlátozott lehetőségekre tértek ki. Kiemelték, hogy az eszközellátottság lehetne jobb is. Viszont a Mindszentgödisai óvodában egyhangúan igennel válaszoltak.

17. kérdés: a válaszok 100%-ban azt mutatták, hogy a dolgozóknak vannak ambícióik a fejlődéssel, az új ismeretek, „Jó gyakorlatok” megismerésével kapcsolatban. Késztetést éreznek arra, hogy a hátránykompenzálás módszereiről minél többet megtudjanak. Ezt önfejlesztéssel, szakirodalmak, tanulmányok feldolgozásával igyekeznek elérni.

18. kérdés: mindkét óvoda rendelkezik a nemzetiségi kultúra ápolását segítő alap módszerekkel. Az intézmények célja az esélyegyenlőség növelése, a meglévő hátrányok csökkentése, speciális egyéni fejlesztés, az életpálya sikerességének előkészítése. Többnyire a szülőkkel való együttműködést emelték ki. Az egyik pedagógus pedig azt írta, hogy neki problémát jelent az, hogy a roma gyerekek sokszor nem értik, amit kér tőlük és a hiányos magyar szókincs miatt nem képesek kifejezni magukat. Úgy gondolja, hogy a roma gyermekek esélyegyenlőségének biztosítása érdekében különösen nagy jelentőségű a beszédértés és a kommunikatív képességek fejlesztése.

Az óvodapedagógusokkal történő kérdőívvezés eredményeiből azt a konklúziót szűrtem le, hogy ezekben az intézményekben dolgozó óvónők jól ismerik a hátrányos helyzetű és a roma gyermekek hagyományait, szokásrendszerét. Tisztában vannak azzal, hogy a különféle módszerek, integrációt segítő eszközök nélkül a gyermekek fejlesztése nem lesz eredményes. Kihangsúlyozták, hogy a roma, hátrányos helyzetű gyerekek óvodai beilleszkedését a családokkal együttműködve lehet sikeresen megoldani. A szülők bármikor bemehetnek a csoportba, meggyőződhetnek arról, hogy gyermeküket szeretetteljes, családi légkör veszi körül.

Minden válaszadó óvodapedagógus megjegyezte, hogy óvodás gyermekeik számára a legnagyobb nehézséget az óvoda szokás-és szabályrendszerének megtanulása okozza, mivel a

család életét egy kötetlen, szabadabb életvitel, magasabb szabadságfok, eltérő napirend jellemzi.

Szinte egyöntetű válaszok érkeztek arra vonatkozóan (18. kérdés), hogy azon szokások megváltoztatására kell törekedni, amelyek a gyerekek egészségét, fejlődését negatív irányban befolyásolja. Az egyéni eltérések tolerálásában az óvodapedagógus mintát ad a gyermeknek, ezáltal ők is könnyebben el tudják fogadni a nehezebben beilleszkedő, vagy hátrányokkal küszködő társaikat.

Az óvodapedagógusok fontosnak tartják a beszédre ösztönző környezet kialakítását. Tudják azt, hogy ők követendő modell szerepet töltenek be, őket folyamatosan utánozzák a gyerekek, így mindig arra törekednek, hogy viselkedésük és beszédük példamutató legyen.

Elmondhatom, hogy a kérdőívek kitöltésével nem az volt a célom, hogy, az óvodavezetők és az óvodapedagógusok véleményeit felülbíráljam. Csupán az, hogy összegezzem a vizsgálatom eredményeit, majd azokat összevessem az általam feldolgozott szakirodalmakban található álláspontokkal, véleményekkel.

6.3. Tanítók, tanárok/pedagógusok válaszainak összegző megállapításai

1.- 5. kérdés: a vizsgált csoport tagjai 96%-ban nők. A kitöltők között az életkori megoszlás jelentős volt. Mondhatjuk, hogy minden korosztályból voltak jelen. Az átlag életkor 30-60 év közé esett. A dolgozók csekély része helyi lakos, a többség vidékről érkezik tanítani. A válaszadók 72%-a már több mint 25 éve van a pályán és 31%-uk ugyan azon a munkahelyen.

6. kérdés: a kérdőívek elemzése során kiderült, hogy mindkét iskolában magas a cigány/roma gyermekek száma.

7. kérdés: mindkét iskolában folyik nemzetiségi nevelés, német nyelví.

8. kérdés: a gyermekek szociális háttérének felmérésére a családlátogatást, a szociometriát és az interjúkat egyaránt használják bevált módszerként.

9. kérdés: a pedagógusok válaszaiból az derül ki, hogy a kevésbé iskolázott szülő gyermekei kevésbé vagy egyáltalán nem motiváltak.

10. kérdés: a rendszertelen iskolába járás, a gyakori kimaradások kérdésére a válaszadók 54%-a azt írta, hogy átlagos, a többi válaszadó pedig azt, hogy vannak gyerekek akik gyakran hiányoznak. Sajnos csak néhányan indokolták válaszukat, ők azt írták, hogy általában a motiválatlan szülők gyermekei hiányoznak gyakran.

11. kérdés: a kérdőív elemzése során kiderült, hogy az általam választott intézményekben részben jelent problémát a gyermekek integrálása, beilleszkedése. A többség azt a választ adta, hogy nem tapasztalt problémát. Ezzel ellenben 12% igennel válaszolt és a

probléma megjelölésére azt írták, hogy a visszahúzó, félénkebb gyermekeknél gyakoribbak a beilleszkedési nehézségek. Társaik csúfolják, kirekesztik. Valamint az alulszocializált gyermekeket említették, akik nehezen tudják a közösségi szabályokat betartani.

12. kérdés: ennél a kérdésnél kiderült, hogy mind a két intézmény nagyon nyitott a szülőkkel történő kapcsolatra. A kitöltők azt tapasztalják, hogy a szülőkkel való kapcsolat közvetlen, kölcsönös bizalmon alapuló, együttműködő. A válaszok 100%-ban ezt a tényt közölték.

13. kérdés: ezekből a válaszokból láthatjuk, hogy a szülők számára is fontos a szoros kapcsolattartás. Az pedagógusok megemlítették az óvoda-iskola átmenetet segítő programokat, ahol a gyermekek szüleikkel vesznek részt az iskola által szervezett „Iskola nyitogató” programokon. Ezen kívül a közösségi programokat, mentálhigiénés foglalkozásokat, beszélgetéseket és konfliktuskezelési tréningeket jelölték meg. Szükség esetén szakember bevonásával segítik a gyermekek integrációját.

14. kérdés: erre a kérdésre, hogy milyen eredményeket érnek el a módszerek alkalmazásával, a pedagógusok többsége az összes választ bejelölte. Az fogalmazható meg, hogy a gyermekek motiváltabbak lesznek, szeretnek járni az intézménybe, a hiányzások száma minimálisra csökken, kialakult baráti kapcsolatokkal rendelkeznek és egymással szemben segítőkészebbek.

15. kérdés: a válaszadók kivétel nélkül azt a választ jelölték meg, hogy ritkán, évente van lehetőségük arra, hogy a gyermekek intézményi életét, tanulási motivációját segítő tréningeken részt vegyenek. Ezek a képzések általában külső szervezésűek. 94% említette, hogy önképzéssel is fejleszti magát.

16. kérdés: a vizsgált intézményekben a dolgozók egyhangúan azt a választ adták, hogy az alkalmazott, módszerekkel pozitív eredményeket érnek el. A gyermekek kellő képpen motiváltak.

17. kérdés: a válaszok 100%-ban azt mutatták, hogy a dolgozóknak vannak ambícióik a fejlődéssel, az új ismeretek, megismerésével kapcsolatban. Késztetést éreznek arra, hogy a hátránykompenzálás módszereiről minél többet megtudjanak. Ezt önfélesztéssel, szakirodalmak, tanulmányok feldolgozásával igyekeznek elérni.

18. kérdés: ezen kérdésnél, ahol a tanulók motiváltságát, beilleszkedését, intézménybe járását kértem, hogy saját véleményével jellemezzék, igen sokrétű válaszok adódtak. A pedagógusok többnyire azt fogalmazták meg, hogy néhány gyermeknél, az iskolába lépéskor adódnak problémák, de ez idővel csökken, megszűnik. Minden gyermek motiválható, de nehéz feladat a pedagógusok számára. A válaszok között az is szerepelt, hogy ha a szülővel sikerül jó

kapcsolatot kialakítani, érzik, hogy bizalommal fordulnak hozzájuk, ők is úgy állnak az intézményi élethez. Többségében jó a partneri kapcsolat a szülőkkel.

7. Összegzés

7.1. Kutatási kérdések megválaszolása, személyes reflexiók és lehetséges jövőbeli kitekintések

Dolgozatom összegzésében munkám konklúzióját mutatom be, valamint a fellelhető dilemmákat próbálom egy síkra terelni. Bevezető gondolataimat, témaválasztásom indoklását, kutatási kérdéseim ismertetését követően önálló fejezetben ismertettem munkám elkészítéséhez használt módszereimet. Ezután a fogalmi háttérket foglaltam össze, s kiemeltem, hogy esélyteremtésnek milyen fontos szerepe van. Ezt követően a cigányság, mint társadalmi réteg bemutatása következett. Szakirodalmak segítségével feltártam a cigányság eredetét, a beilleszkedés során a felmerülő problémák lehetséges okait.

Számos szakirodalomból és a kutatásomból is az derült ki, hogy a roma gyermekek beilleszkedési nehézségeit nem feltétlenül a családi háttér okozza, hanem több összetevő is lehet a háttérben. Úgy gondolom, hogy témám a mai napig aktuális hazánkban, ezért több irányban is tovább vihetném kutatásomat, melyre reményeim szerint a közeljövőben sor kerül. Kutatásom során számos olyan helyzetre derült fény, amely megoldásra vár, további kutatást igényel.

Mindenképpen szeretném a jövőben a szülők véleményét is kikérni arról, hogy ők miként gondolják azt, hogy napjainkban a beilleszkedés a gyermekek számára nehéz feladat. Miért jelent problémát a beilleszkedés a hátrányos helyzetű közösségekben, valamint hogy milyen hatékonysággal működnek a jelenlegi intézkedések, mint például az óvodai foglalkozások, iskolai integráció. Amennyiben megtaláljuk az okokat, ami megnehezíti ezt a folyamatot, ki szeretném deríteni, hogyan tudnám segíteni és támogatni a családok integrációs tevékenységét. Valóban elegendő-e az, amit jelenleg az intézmények nyújtanak?

Kutatásom ezen fázisában egyelőre azt a ténytet állíthatom, hogy mind az óvoda, mind az iskolai pedagógusok elégedettek munkájukkal, válaszaikból az derült ki, hogy számukra nem jelent problémát a hátrányos helyzetű gyermekek integrálása. Úgy gondolom, hogy a válaszok nem teljesen fedik a valóságot. Elképzelhető, hogy kutatási kérdéseim nem vezették rá őket a releváns válaszok megfogalmazására. Így mindenképpen azt gondolom, hogy ennél mélyebben kell elmerülnöm a témában a következő kutatásom tekintetében. Több érintett réteget bevonva a problémák feltárásában.

A következő kutatási kérdés, amelyre nagyon különböző válaszok érkeztek, hogy milyen a kapcsolat az intézmények és a szülők között? Fontos, hogy milyen mértékben járulnak hozzá a rendezvények, családi programok, mentori tevékenységek a hátrányos helyzetű családok, gyermekek megértéséhez, integrálásához. A pedagógusok válaszai alapján a kezdetekben vannak nehézségek. Sokat kell dolgozniuk azon, hogy a családok/szülők és pedagógusok/intézmény között kialakuljon egy bizalomteljes együttműködés. Amint ezek az alapok biztos pillérekre épültek, már kevésbé lesznek nehezen leküzdhető akadályok. Fontosak a környezetből érkező pozitív megerősítések, melyek kölcsönös tiszteleten alapulnak. A sikeres, kudarcmentes jövő biztosításához a minőségi intézményi nevelésre van szükség.

Írásom következő részében összegeztem a vizsgált intézményektől gyűjtött tapasztalatokat. Lényegében egyik intézményben sem jelent gondot a pedagógusoknak a gyermekek beilleszkedése. Ezt az eredményt a gyermekek intézménybe lépése előtti szocializációs háttér felmérése és a családok alapos megismerése segíti.

Elmondták, hogy nagyon fontosnak tartják az aktív kapcsolattartást a szülőkkel, családokkal.

A szülők együttműködnek abban, hogy a gyermek a későbbiekben minél sikeresebb legyen, iskolai teljesítménye eredményesebb legyen. A pedagógusok feladata, hogy a szülői elvárásokat közelítsék az intézményi elvárásokhoz, segítsék, támogassák őket ebben a folyamatban.

Úgy gondolom, hogy az általam látogatott intézményekben kisebb az esély arra, hogy tovább növekedjen az iskolázatlan, munkaerőpiacon képzettség nélkül elhelyezkedni nem tudó, népesség száma. Ezt továbbtanulási mutatókkal lehetne igazolni, hogy hányan, milyen típusú intézményekben tanulnak tovább, van-e olyan, aki 16 évesen még az általános iskolában van. Vizsgált intézményeim törekednek a hátrányok kompenzálására, valamint a többségi társadalom elvárásaihoz igazodó magatartásformák, készségek, attitűdök kialakulását szorgalmazzák.

Fontosnak tartottam, hogy választ kapjak arra kérdésre, hogy a roma szülők mennyire motiváltak gyermekük intézménybe járatásával kapcsolatban. A kutatásom eredményeiből arra következtetek, hogy a vizsgált körzetben, a cigányságot körülfogó társadalom is motiváló hatással van a családokra. A szülők igen is motiváltak, és szeretnék, ha gyermekeik minél tovább bent maradnának az oktatás rendszerében. Ezáltal én azt gondolom, és a kérdőívek eredményei is azt mutatják, hogy a roma gyermekek, ha módjuk van rá, és legtöbbjüknél így van, akkor kamatoztathatják tudásukat, igyekeznek minél feljebb jutni.

8. Záró gondolatok

Záró gondolatként elmondom, hogy választott témámat hozzám nagyon közel állónak érzem, elkötelezett vagyok a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekekkel kapcsolatos problémák megoldása iránt. A diplomám megszerzését követően a további vizsgálatokat, kutatásokat tervezek, hogy maximálisan segíthessem az érintett családok beilleszkedését, integrációját, amely nagyon sokat jelent számomra. Igyekszem „minél több lakatot kinyitni”, annak érdekében, hogy munkámat eredményesen végezhessem és a partnerek is elégedettek legyenek tevékenységemmel.

Ahogy az a kutatásból is kiderült, a hátrányos helyzetű gyermekek, családok elfogadása és integrációja egy hosszú folyamat. A többségi társadalom nem ismeri a származásukat, a kultúrájukat. Láthattuk, hogy a két, hasonló adottságú (hátrányos helyzetű) faluban az intézmények struktúrája szinte ugyanaz. Kutatásom eredményeinek bemutatásával azt kívántam igazolni, hogy egészen hasonló jellemzőkkel bíró településeken hasonló az intézmények igénybevétele, s hogy a hasonló intézményi nevelést a hasonló légkör okozza. Az intézmények vezetése igen sokat tesz az oktatás megszerettetése érdekében. A vizsgált településeken megfelelő az intézményi alapozás, így minél nagyobb a későbbi iskolai sikereknek a valószínűsége, s ezek hosszú távon a munkaerőpiaci és a lakáshelyzet javulásához is vezetnek. Ezáltal maguk a települések, és az intézmények is hozzájárulnak ahhoz, hogy a hátrányos helyzetű, alacsony iskolai végzettségű szülők gyermekei is esélyt kapjanak a sikeres élethez.

9. Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretném megragadni az alkalmat arra, hogy köszönetemet és tiszteletemet fejezzem ki mindenkinek, aki diplomamunkám elkészítéséhez nagyban hozzájárult.

Elsőként szeretnék köszönetet mondani konzulensemnek, Dr. Orsós Annának, aki a szakdolgozatom elkészítésének hónapjaiban szakmailag, emberileg is támogatott, bármikor fordulhattam hozzá kérdéseimmel, problémáimmal. Köszönöm neki a türelmét, mellyel felém fordult. Hatalmas segítség volt számomra, hogy élettapasztalatait, hatalmas tudását megosztotta velem, valamint gyakorlati példáin keresztül tekinthettem át a dolgozatomban felölelt témát.

Szeretném hálásan megköszönni a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Neveléstudományi Intézet valamennyi oktatójának, dolgozójának azt a lelkiismeretes munkát, amivel a hallgatók képzését, tanulását és versenyképes tudás megszerzését támogatják!

Köszönet illeti a Mindszentgodisai Általános Iskola, a Mindszentgodisai Óvoda, a tormási Manóvár Óvoda és a Gödrei Körzeti Általános Iskola intézményvezetőjét, akik lehetőséget biztosítottak számomra, hogy kutatómunkámat náluk végezhessem el! Köszönöm!

Nagyon sokat jelentett számomra családom, gyermekem és legjobb barátom támogatása, akik türelmükkel, szeretetükkel, odafigyelésükkel segítettek dolgozatom elkészítésében. Nagyon szépen köszönöm, hogy „TI sem adtátok fel mellettem” ebben a nehéz időszakban!

10. Felhasznált irodalom

1. 1993. évi LXXVII. törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól Elérés forrás: <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99300077.TV> A letöltés ideje: 2024. 04.15.
2. A 8/2013.(I.30.) számú Emmi rendelet 1. sz melléklet
3. Andorka Rudolf (1992): A társadalmi mobilitás változásai Magyarországon. Gondolat Kiadó, Budapest
4. Andorka Rudolf (2006): Bevezetés a szociológiába. Osiris Kiadó, Budapest.
5. Bíró Boglárka (2006): Bevezetés a cigányság néprajzába. In: Forray R. Katalin (2006, szerk.): *Ismeretek a romológia alapképzési szakhoz*. Pécs
6. Cole, Michael és Cole, Sheila R. (2006): Fejlődéslélektan. Osiris Kiadó, Budapest.
7. Dezső Renáta Anna (2010): „Minek nektek gimnázium...?!” Középfokú cigány nemzetiségi oktatás Magyarországon 1989-2009: eredmények és kihívások. <https://pea.lib.pte.hu/handle/pea/14723> A letöltés ideje: 2024. 04.15.
8. Dr. Orsós Anna: Ismeretek a magyarországi cigányokról/romákról 1. Elérési forrás: https://polc.ttk.pte.hu/tamop-4.1.2.b.2-13/1-2013-0014/92/31_mellklet_a_tma.html A letöltés ideje: 2024. 04.15.
9. Falus Iván (2000, szerk.): Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe. Műszaki Könyvkiadó, Budapest.
10. Fehér I. – Lappints Á. (1999): Pedagógiai Fogalomtár. Pécs: Comenius Bt. 15.o.
11. Fehérvári Anikó (2015): A hátrányos helyzetű tanulók oktatásának változása, 2006–2014. In: Kudarok és megoldások. Iskolai hátrányok, lemorzsolódás, problémakezelés. Elérési forrás: <https://mek.oszk.hu/15600/15610/15610.pdf> A letöltés ideje: 2024. 03.29.
12. Fejes József Balázs – Józsa Krisztián (2007): Az iskolai eredményesség és a tanulási motiváció kulturális jellemzői. Elérési forrás: https://edu.u-szeged.hu/~fejesj/pdf/Fejes-Jozsa_2007_Roma.motiv.isk.pdf A letöltés ideje: 2024. 04.15.
13. Forray R. Katalin- Hegedűs T. András: Oktatáspolitikai változások a cigány gyerekek iskoláztatásában (13-30.o.) Elérési forrás: <https://mek.oszk.hu/01900/01964/01964.pdf> A letöltés ideje: 2024. 04.02.
14. Forray R. Katalin-Hegedűs T. András (1998): Cigány gyerekek szocializációja. (391) Elérés forrás https://polc.ttk.pte.hu/tamop-4.1.2.b.2-13/1-2013-0014/94/4_tma_bikulturalis_szocializaci.html A letöltés ideje: 2024.04.02.

15. G. G. Barnes (1999): Család, terápia, gondozás. Családterápiás sorozat 2. Budapest: Animula Kiadó 62.o.
16. Gödrei Körzeti Általános Iskola Pedagógiai Program (2019)
17. Hegyi Ildikó (2010): A magyarországi romani dialektusok szerepe a nyelvi norma kialakításában. A lovári és a vizsgált helyi dialektusok analízise, adaptációi és pedagógiai szerepe a nyelvi mérésben. Doktori (PhD) disszertáció
18. Herczog Mária (2008): A kora gyermekkori fejlődés elősegítése. In: Fazekas Károly, Köllő János és Varga Júlia (szerk.): Zöld Könyv. A magyar közoktatás megújításáért. Miniszterelnöki Hivatal, Budapest. 33- 53. p.
19. Hídvégi-B. Attila cikke <https://www.romnet.hu/hirek/2023/10/06/a-nepszamlalaskor-eltunt-tobb-mint-100-ezer-cigany> A letöltés ideje: 2024. 03.30.
20. Ivan M.C; Hadházy E; Kőműves Zs; Madácsi M; Margitics F; Rozgonyi T. Schmercz I.(2002): Pedagógiai szociálpszichológia. In Schmercz I. (szerk.): Pszichológia a pedagógusképzésben. Hajdúhadház Élmény '94 Bt. 41. old.
21. Kemény István (1996): *A magyarországi cigányok helyzete. Beszámoló a magyarországi cigányok helyzetével foglalkozó 1971-ben végzett kutatásról.* MTA Szociológiai Intézete, Budapest.
22. Magyar Értelmező Kéziszótár I. kötet (szerk. Juhász J. – Szőke I. – O. Nagy G. – Kovalovszky M.) Budapest: Akadémia Kiadó. 1987. 123.o.
23. Manóvár Óvoda Pedagógia Program (2021)
24. Mártonfi György (2016): Roma tanulók és iskolai eredményesség. In: Hátrányos helyzet és iskolai eredményesség Szemerszki Marianna (szerk.). 161-178. pp. Oktatókutató és FejlesztőIntézet
25. Mindszentgodisai Általános iskola Pedagógiai Program (2022)
26. Mindszentgodisai Óvoda, Mini Bölcsőde és Konyha Pedagógia Program (2021)
27. nemzetiségi oktatás Magyarországon 1989- 2009: eredmények és kihívások. Doktori (PhD) értekezés. Pécs.
28. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, 2015 (16.o.)
<https://mek.oszk.hu/15600/15610/15610.pdf> A letöltés ideje: 2024. 03.28.
29. Orsós Anna (2015): A beás nyelv. Orsós Anna (szerk.) (2015) A romológia alapjai. Pécs:Wlislócki Henrik Szakkollégium, PTE BTK NTI Romológia és Nevelésszociológia Tanszék,Romológiai Kutatóközpont, 2015. 382 p.
<https://mek.oszk.hu/14700/14735/html/index.html> A letöltés ideje: 2024. 03.14.

30. Orsós Anna (szerk.) (2015): A romológia alapjai. PTE BTK NTI Romológia és Nevelésszociológia Tanszék – Wlilocki Henrik Szakkollégium, Pécs.
<http://mek.oszk.hu/14700/14735/html/index.html> A letöltés ideje: 2024. 03.12.
31. Orsós Anna: A magyarországi cigányság csoportjai 3.1 melléklet – „A” téma
https://polc.ttk.pte.hu/tamop-4.1.2.b.2-13/1-2013-0014//92/31_mellklet_a_tma.html
A letöltés ideje: 2024. 03.12.
32. Pálmainé Orsós Anna (2008): Nyelvi helyzet, nyelvoktatás, nyelvtanárképzés. Vizsgálatok és gondolatok a beás nyelv megőrzésének lehetőségeiről. Elérési forrás:
<https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/721/palmaine-orsos-anna-tezis-2008.pdf?sequence=2&isAllowed=y> A letöltés ideje: 2024. 03.10.
33. Réger Zita (1996): Cigány gyerekek nyelvi problémái és iskolai esélyei. In: Iskolakultúra.1996/24.
<https://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/31229>
34. Réger, Z. (1995). Cigány gyerekek nyelvi problémái és iskolai esélyei. Iskolakultúra, 5(24), 102–106.
35. Varga Aranka (szerk) (2015) A nevelésszociológia alapjai PTE BTK NTI Romológia és Nevelésszociológia Tanszék – Wlilocki Henrik Szakkollégium, Pécs
36. Varga Aranka (szerk) (2015) A nevelésszociológia alapjai PTE BTK NTI Romológia és Nevelésszociológia Tanszék – Wlilocki Henrik Szakkollégium, Pécs

Ábrák és táblázatok jegyzéke:

1. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99300079.TV> A letöltés ideje: 2024. 03.21.
2. 1. táblázat: 2011. ÉVI NÉPSZÁMLÁLÁS (59.o)
https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_09_2011.pdf A letöltés ideje: 2024. 03.29.
3. 2. táblázat: A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek/tanulók arányának változása intézmény típusonként, 2008/2009–2013/2014 (%)” (Híves 2015).
<https://mek.oszk.hu/15600/15610/15610.pdf> A letöltés ideje: 2024. 03.12.
4. 2. ábra: Nagy Janka Theodóra (2019) Romológiai alapismeretek Pécsi Tudományegyetem <https://digitalia.lib.pte.hu/hu/pub/nagy-janka-teodora-romologiai-alapismeretek-pte-pecs-2019-4627> A letöltés ideje: 2024. 03.21.
<https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99300079.TV> A letöltés ideje: 2024. 03.24.

11. Mellékletek

1.sz. melléklet: Kérdőív

Kérdőív

Kudarcsok az iskolában

- kérdések pedagógusok számára

Lőrinczné Andók Beáta vagyok. Felmérést készítek az óvodás és iskoláskorú, cigány/roma gyermekek motiváltságáról, beilleszkedéséről, intézménybe járásáról. Ehhez kérem az Ön közreműködését az alábbi kérdőív kitöltésével.

A kérdések megválaszolása önkéntes és név nélküli!

1. Neme: nő férfi

2. Életkora?

3. Ön helyi lakos vagy vidékről jár munkahelyére? helyi vidéki

4. Mióta van ezen a pályán?

5. Mióta dolgozik jelenlegi munkahelyén?

6. Meg tudja becsülni milyen arányban vannak cigány/roma gyermekek az intézményben?
 - a. kevesebb, mint 50%
 - b. több, mint 50%

7. Folyik-e az intézményben nemzetiségi nevelés, oktatás?
 - a. igen
 - b. nem
 - c. ha a válasz igen, milyen?:.....

8. Milyen módszerekkel mérik fel a gyermekek szociális háttérét?
 - a. családlátogatás
 - b. megfigyelés
 - c. szociometria
 - d. interjú

e. egyéb:.....

9. Lát Ön különbséget a kevésbé iskolázott szülők gyermekeinek motiváltságában?

- a. nagyon motiváltak
- b. pont annyira motiváltak, mint minden más gyermek
- c. egyáltalán nem motiváltak
- d. egyéb észrevétel, és pedig:

10. Jellemző-e az intézményben a gyakori hiányzás?

- a. átlagos
- b. vannak gyermekek, akik gyakran hiányoznak
- c. nem jellemző a gyakori hiányzás
- d. amennyiben a b. választ adta meg:
 - d/1.: Kik hiányoznak rendszeresen?:.....
 - d/2.: Mi lehet a hiányzások oka?:.....

11. Munkája során tapasztalt problémákat a gyermekek beilleszkedése során?

- a. igen
- b. nem
- c. amennyiben az a. választ adta meg:
 - c/1.: Kiknél adódnak problémák?.....
 - c/2.: Milyen nehézségek adódnak?.....

12. Milyen a kapcsolata Önnek a családokkal?

- a. nagyon jó, közvetlen, kölcsönös bizalmon alapuló

- b. nem megfelelő, intoleráns
 - c. nincs kapcsolat a családokkal
 - d. van kapcsolat a családokkal, de csak alkalmoszerű
 - e. egyéb:.....
- ..

13. Milyen módszerekkel segíti az intézmény a gyermekek beilleszkedését (programok stb)?

.....

.....

.....

.....

14. A módszerek alkalmazásával milyen eredményeket érnek el? (Több válasz is megjelölhető!)

- a. szeret a gyermek az intézménybe járni
 - b. keveset hiányzik
 - c. társai elfogadják, segítik, több baráti kapcsolata is van
 - d. motivált
 - e. kiemelkedő eredményeket ér el
 - f. egyéb
- eredmények:.....

15. Szerveznek-e a pedagógusoknak tréningeket, képzéseket annak érdekében, hogy jobban tudják segíteni a gyermekek intézményi életét, javítsák tanulási motivációjukat?

- a. igen, évente többször
- b. nem
- c. ritkán, évente
- d. külső szervezésű továbbképzésekre van lehetőség

e. egyéb, éspedig

.....

16. Ön szerint az intézményükben alkalmazott módszerek megfelelőek ahhoz, hogy a gyermekek kellő képpen motiváltak legyenek?

a. igen

b. nem

c. részben,

mert:.....

17. Önnek vannak ambíciói azzal kapcsolatban, hogy többet tudjon meg a gyermekek hátránykompenzálásának módszereiről?

a. igen

b. nem

c. egyéb.

éspedig:.....

18. Kérem, írja le röviden saját véleményét az óvodás és iskoláskorú, cigány/roma gyermekek motiváltságáról, beilleszkedéséről, intézménybe járásáról:

.....
.....
.....
.....
.....

Köszönöm, hogy válaszaival segítette a munkámat és hozzájárult szakdolgozatom sikeres elkészítéséhez!

2. sz. melléklet: Konzulensi nyilatkozat

2. sz melléklet

KONZULENSI NYILATKOZAT

Lőrinczné Andók Beáta (név) (hallgató Neptun azonosítója: E4AAV4) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a szakdolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő
védésre

javaslom / **nem javaslom**.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem

Kelt: 2024 év április hó 16 nap

belső konzulens

3.sz. melléklet: NYILATKOZAT a szakdolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

NYILATKOZAT

a szakdolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve:	Lőrinczné Andók Beáta
A Hallgató Neptun kódja:	E4AAV4
A dolgozat címe:	A cigány/roma családok és a társadalmi mobilitás
A megjelenés éve:	2024
A konzulens intézetének neve:	Neveléstudományi Intézet
A konzulens tanszékének a neve:	Gyermeknevelési Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott szakdolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlant állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemitulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelté után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: 2024 év 04 hó 16 nap

Lőrinczné Andók Beáta
Hallgató aláírása